CODIN

Înainte de a ne muta în curtea aceasta, locuisem mulţi ani de-a rîndul în Comorofca, la două sute de paşi de aci. Aşa era mama : se muta dintr-un loc, de îndată ce simţea că bîrfelile încep să prindă rădăcini. Şi încă, în ultimii zece ani, am trecut numai prin două mahalele ; dar, cînd eram mic, se întîmpla să ne mutăm de două, de trei ori pe an.

Trebuie, oare, să vă mai spun ce prilej de înfrigurate bucurii erau pentru mine aceste schimbări de cartier ? Nici chiar Paştele sau Crăciunul nu mi se păreau împrejurări atît de însemnate. Am cunoscut astfel mahalalele şi uliţele cele mai caracteristice ale oraşului nostru : pe cea rusească, pe cea evreiască, grecească şi ţigănească. Peste tot am făcut cunoştinţă cu moravuri şi cu obiceiuri noi. Mama, care pătise atîtea în viaţa ei, de cîte ori îmi vestea sărbătoarea unei mutări — nou prilej de necazuri pentru ea — îmi spunea :

— Fiecare naţie se roagă lui Dumnezeu în felul ei, dar toate îl batjocoresc la fel.

Orice mutat o costa pe mama trei zile de lucru — fără să mai vorbim de oboseală, stricăciuni şi alte neplăceri. Toate aceste neajunsuri o umpleau de mîhnire. Cu cîteva săptămîni înainte de termen, cutreiera împrejurimile, cu nasul în vînt, pentru a zări enigmaticul afiş. Cuvintele „de închiriat“ le desluşea ca şi cum ar fi ştiut să citească. Pleca dis-de-dimineaţă, venea pe înserate şi nu-mi aduc

aminte să se fi întors vreodată fără să găsească locuința voită și fără s-o fi arvunit.

Ajunul mutării era o zi grea, cînd se curățau cele două odăi, care erau aproape totdeauna părăsite de fostul chiriaș, într-un hal de murdărie de nedescris. Opărea cu apă clocotită tot ce era lemnărie, ca să stîrpească ploșnițele, scotea nenumăratele cuie înfipte în pereți, astupa cu săpun și pucioasă crăpăturile zidurilor și găurile șoarecilor, văruia pereții de două ori și lipea pe jos. Prefera totdeauna „casă cu pămînt", fiindcă nu avea încredere în scînduri, care ascund cuiburi de ploșnițe.

În fine, în ziua sorocită, avea loc plăcuta călătorie în urma căruței cu bagaj, cînd mama ducea cu multă grijă cele două frumoase lămpi ale noastre, iar eu, ceasul deșteptător, singurele lucruri pe care mama nu le mai împacheta, în urma unui mutat buclucaș, memorabil pentru mine, cînd a găsit lămpile făcute cioburi și deșteptătorul stricat.

Aveam doisprezece ani ; ne mutasem în noua noastră locuință, într-o zi ploioasă de aprilie. Seara, tîrziu, după ce așezasem lucrurile de bine, de rău, mama, sleită de puteri, se lăsă să cadă pe marginea patului, în tinda care slujea și de bucătărie, și-mi spuse :

— Așa, băiatu' mamii ! Am făcut-o și pe asta... Ne-am coborît o treaptă mai jos... Iată-ne și în Comorofca, cea vestită prin „cuțitarii" ei. Dumnezeu să ne apere de rele ! Dar a trebuit să viu aici, ca să economisim doi lei pe lună din chirie. Asta face douăzeci și patru de lei pe an, tocmai cît costă un rînd de haine pentru tine. Vezi, să fii cuminte, dragul mamii, cum ai fost și pînă acum. În mahalaua asta, lumea e rea ; să nu te împrietenești cu nimeni. Oamenii se omoară între ei, iar copiii își sparg capetele și își rup bruma de haine care le mai au pe dînșii. Să nu te joci cu ei și nici să nu iei parte la încăierările lor : aș muri de supărare.

Mama era pe atunci foarte strîmtorată. În urma unei răceli, căpătată iarna trecută, zăcuse la pat mai bine de o lună și își cheltuise toate economiile. Dar cum o nenorocire nu vine niciodată singură, cînd s-a însănătoșit, a găsit

o parte din „casele“ ei luate de alte spălătorese. Din pricina aceasta, rămînea fără lucru o săptămînă pe lună, ceea ce însemna că trebuie să ne restrîngem peste măsură, căci mama nu voia să aibă nici un leu datorie la băcan și nici să se împrumute cu un „braț de lemne“ sau cu o „sită de mălai“, pe care totdeauna uiți să le dai înapoi. Afară de asta, ținea să mă îmbrace curat și să nu mă lase niciodată desculț. Cu toate că eram, cum se spune, „cu dăsagii în spinare“, făcea dînsa în așa fel lucrurile, că găsea totdeauna un proprietar care s-o primească cu copilul ei „cuminte“ și cu cele șase găini ouătoare, pe care „le ținea închise“. Fiindcă pentru mama, afară de mine, bucuria vieții sale erau găinile și puii pe care îi hrănea cu fărîmituri și resturi de pîine ce le aducea de la „casele“ ei, precum și numeroasele flori din sacsii, pe care le îngrijea dimineața și seara, vorbind totdeauna cu ele, lăudîndu-le pentru frumusețea lor sau întrebîndu-le despre pricina tristeții lor inexplicabile.

O dată pe lună, moș Dumitru și, la fiecare șase luni, moș Anghel, veneau să ne vadă, aducîndu-ne ce puteau și dînșii : lemne, mălai, fasole, dovleci, cartofi, vin și țuică. Unchiul Anghel, mai bogat, o întreba pe mama dacă are nevoie de bani, dar ea răspundea veșnic :

— Nu, frate, mulțumesc lui Dumnezeu. Omul cînd e muncitor și sănătos, nu duce lipsă de cele trebuincioase.

Aceasta era starea noastră, cînd ne-am mutat în Comorofca, dar starea Comorofcei era mai rea, chiar și decît a noastră.

Înfățișarea mahalalei s-a schimbat puțin în ultimii zece ani. Pe atunci era un fel de maidan țigănesc și, totodată, singura mahala în care poliția nu îndrăznea niciodată să pătrundă noaptea. Eu nu știam nimic din toate astea, dar am aflat cum stau lucrurile chiar din ziua instalării noastre.

Vecina din dreapta, o prietenă din copilărie a mamei, precum și buna văduvă care ne închiriase cele două odăi, veniră să ne ajute, luară masa cu noi și povestiră tot ce

trebuia, ca să mă pună la curent cu viața de mahala. Ele o plînseră pe mama :

— Păcat, biată Joițo, că ai ajuns aici ! E adevărat că n-ai fată mare, și nici flăcău care să se bată pentru ibovnicele din mahala. Dar aici e un loc tare rău, ca să crești un copil, chiar cînd e cuminte, ca al tău. Închipuiește-ți, dragă, că puștanii noștri se mîndresc să urmeze pilda celor mari ; la treisprezece ani, fumează, se îmbată, dezvirginează codancele și scot cuțitul pentru o nimica.

Toată ziua aceea n-au făcut decît să descrie mahalaua, iar mama, temîndu-se să nu aud lucruri care „nu erau pentru copii", își încrunta sprîncenele și nu înceta să facă femeilor semn cu cotul, ori cu piciorul, ca să tacă.

Dar ceea ce m-a făcut să ciulesc urechile și mi-a deșteptat curiozitatea, a fost atunci cînd, seara, la ceai, au început să vorbească pe șoptite de vecinii noștri din stînga. Stam prea departe ca să pot auzi bine și nu voiam să fiu indiscret, ca să n-o supăr pe mama. Cele două cumetre holbau ochii și luau o înfățișare îngrozită, își mușcau buzele, oftau și dădeau din cap. Cuvintele : „mama Anastasia", „Codin", „biata femeie", „bătăuș" reveneau fără încetare în povestirile lor. Am înțeles că un om rău, numit Codin, ieșise din închisoare ; că omul acesta era spaima mahalalei, căuta cearta unora și altora și dădea cu cuțitul.

În seara aceea, m-am culcat îngrozit ; mult timp n-am putut să adorm. Pereții răspîndeau un miros sănătos de var proaspăt, dar din pardoseală — acoperită cu un strat prea gros de lut și balegă — se ridica o duhoare nesuferită, care îmi făcea greață.

Primele zile în Comorofca n-aduseră nimic nou.

Mergeam la școală, care era departe. La prînz, mîncam în clasă, laolaltă cu alți copii săraci, care locuiau ca și mine la marginea orașului. Dar duminica următoare plecai în recunoaștere și descoperii o lume cu totul nouă.

Piața Comorofcei se înfățișa ca un teren vast, în amfiteatru, oval, cu două ieșiri la extremități : una spre abator — puțin umblată — cealaltă, spre cazarma de cavalerie, în direcția orașului și a portului. Piața avea o întindere de cel

puţin două hectare şi, de jur-împrejur, se înşirau în neregulă casele mici cu faţadele văruite în galben, împroşcate cu noroi. Ferestrele erau vopsite albastru sau verde-aprins. Curţi desfundate ; porţi şi garduri aplecate. În mijloc era maidanul de gunoaie, movile de murdării, gropi şi băltoace cu apă verde, în care zăceau stîrvuri de pisici, de cîini, de găini şi de purcei, pe care le sfîşiau porcii mari, flămînzi, ce se bălăceau în mocirlă şi scormoneau cu rîtul.

Ah, priveliştea aceasta nu-mi plăcea deloc !

Casa noastră era la marginea ovalului ce ducea la cazarmă şi în oraş. Aproape în faţa ferestrelor, în partea opusă rondului ce servea de teren de exerciţii pentru cavalerie, se afla vestita cîrciumă a văduvei Anghelina, pe care teribilul Codin o făcuse renumită şi care a fost închisă de poliţie, după a doua şi ultima sa crimă. Acolo beau şi jucau tineri, în ritmul unei caterince care urla jalnic un cîntec nou ; iar în faţa cîrciumii stăteau băieţi de toate vîrstele, îmbrăcaţi de sărbătoare, cu cămaşă curată, fumau şi mîncau seminţe de floarea-soarelui — pizmuind pe cei dinăuntru, cărora le dădea mîna să joace şi să se îmbete.

Era într-o după-amiază. Soarele, pe care pînă atunci îl socotisem un prieten bun, dogorea de rîndul acesta deasupra gunoaielor, ridicînd miasme îngrozitoare, mai ales din varza acră putrezită, care, odată cu venirea primăverii, se arunca în stradă cu butoaiele. Ochii mei, dezgustaţi, cătară spre abator, unde se vedeau în depărtare întinse cîmpii înverzite. Alergai spre aceste cîmpii.

Înaintea fiecărei porţi, de-a lungul drumului desfundat, femeile pălăvrăgeau, stînd pe vine şi mîncînd seminţele pe care vînzătoarele lipovence le vărsau în poalele şorţului. Mă priveau stăruitor, ca pe o noutate ; aveau dreptate : într-adevăr, eram singurul băiat curăţel, încălţat şi care purta guler. Zeci de copii, alergînd pe maidan ca nişte apucaţi, se jucau, cu capul gol, desculţi, zdrenţăroşi, murdari, sfrijiţi şi răi. Am roşit pînă la urechi, zărind pentru întîia oară organele lor genitale, pe care unii, în goliciunea lor, le lăsau să se vadă.

Abia părăsii ultimele case din mahala, că un aer proaspăt, cu miros de primăvară caldă şi timpurie, mă învălui.

Buruienele sălbatice crescuseră peste tot, vesele şi îmbelşugate. Atunci băgai de seamă că între mine şi abator era un şanţ imens, urmă a vechilor fortificaţii ale Brăilei, pe unde trenul trecea, strîns între două coaste acoperite cu iarbă şi brăzdate de poteci.

Într-o clipă, uitai tot dezgustul de maidanul Comorofcei. Luînd-o pe una din aceste poteci, alergai vesel, cu braţele deschise, strigînd :

— Ce frumos e aici !

În momentul acela, auzii că cineva mă fluieră din spate. Mă întorsei : un om întins pe iarbă îmi făcea semn să mă apropii. Mă dusei la el. Era un mahalagiu cam de vreo treizeci de ani, gătit în straie de sărbătoare, luxos chiar, aş putea spune, un lux baroc şi popular.

De statură atletică şi cu o înfăţişare impunătoare, omul stătea rezemat într-un cot şi îmi surîdea binevoitor. Faţa lui, deformată din pricina obrajilor prea muşchiuloşi, avea o mulţime de urme de tăieturi lăsate de brici, sîngerînde încă şi pansate cu foiţe de ţigară. Mustaţa o avea neagră şi tare răsucită ; părul soios de unsoare parfumată şi pieptănat mitocăneşte. Rămas în giletcă, după ce-şi aruncase haina în iarbă, părea mîndru de pieptarul şi manşetele vărgate cu galben şi alb, precum şi de vesta şi pantofii lui brodaţi cu fir şi lînă multicoloră. Sub toraxul său herculean era încins cu un brîu lat, de lînă albă, din care ieşea mînerul unui cuţit vîrît în teacă. Lîngă el, o pălărie nouă şi un ciomag noduros, de corn afumat.

Dacă n-ar fi avut nişte ochi atît de cruzi şi o talie de bătăuş, neobişnuită, aş fi zis că aveam în faţa mea unul din acei numeroşi muncitori din port, cărora li se spunea „vagonari" — crai, beţivani şi zurbagii, în toate zilele de sărbătoare.

Nu ştiu pentru ce, cu toată aversiunea pe care o aveam de viaţa lor plină de ticăloşii, mă temeam mai puţin de oamenii aceştia, decît de cîte o puşlama care zvîrlea bine cu piatra — şi mă simţeam atras de taina existenţei lor zbuciumate, fără ca pînă atunci să mă fi apropiat de ei.

Mersei cu curaj spre omul care mă chema şi-mi scosei pălăria.

— Spune-mi, piciule, o să fii așa de drăguț, să-mi duci biletul ăsta la casa de colo ? Și fără să aștepte răspunsul meu, îmi arătă : Acolo, la stînga, a treia casă după colț ; întrebi de Irina și aștepți să citească și să răspundă : da sau nu. Atîta tot. Hai, du-te, băiatule, șterge-o !...

Alergai cu plăcere.

La casa arătată, întrebai de Irina și îndată se arătă o fată foarte frumoasă, îmbrăcată de duminică, dar cu ochii plînși și cu privirea rea, bănuitoare. Îmi răspunse, întorcîndu-mi spatele :

— Voi vedea... nu știu... spune-i că nu știu.

Adusei răspunsul. Omul își mușcă buzele și scrîșni din dinți, în timp ce mușchii obrajilor se umflau, schimonosindu-i figura. Dar, numaidecît, pe urmă, pe față îi strălucea un surîs de călău cumsecade. Spuse cu voce domoală :

— Stai să-ți dau gologanul tău !

Scoase din buzunar o pungă de canava cu ciucuri și cu mărgele, din acele pe care le lucrează deținuții, și-mi întinse un ban de aramă.

— Mulțumesc, domnule, spusei eu, nu primesc...

Mirat peste măsură, lăsă să-i cadă mîna cu gologanul.

— Nu primești ? De ce ?

— Fiindcă mama mi-a spus că nu trebuie să primești nimic, atunci cînd faci un servici cuiva...

— I-auzi d-ta ! Asta e ceva nou pentru mine ! Se așeză în capul oaselor. Ia spune-mi, micule, nu te-ai rătăcit cumva prin Comorofca ? Cine e mama ta ? Unde stați ? Cum te cheamă ?

Îmi veni să rîd de mutra lui nedumerită și de potopul de întrebări cu care mă asalta. Fără să șovăiesc, îi povestii totul. Cînd îi spusei numele proprietăresei, izbi iarba cu palma lui grea și zise :

— Drace ! Suntem vecini. Mă numesc Codin. Ai auzit tu de Codin ?

Nu știu dacă bietul om îmi spusese numele său faimos, ca să-mi facă plăcere ; dar știu că eu m-am dat un pas înapoi, auzindu-l ! Ăsta e Codin ?...

Într-adevăr, avea înfățișarea renumelui său... Rușinat de mișcarea mea, vrusei să par liniștit, dar el băgă de seamă.

— Ah ! — făcu el, și se ridică mare cît un coș de fabrică — și tu te temi de mine ? Și pentru ce, hai ? Spune-mi, băiatule, pentru ce ? Ți-am făcut vreun rău, ție, sau maică-ti ?

Nu puteam să-i spun că lumea zicea de el că e un ucigaș. Mă apucă de bărbie :

— Știi tu ce se cheamă să faci rău cuiva ?

— Să-l faci să sufere, răspunsei eu.

— Nu, piciule... Nu știi. Răul, singurul rău este nedreptatea : prinzi o pasăre și o bagi în colivie, sau, în loc să dai grăunțe calului, te pui cu ciomagul pe el. Astea sunt nedreptăți. Mai sunt ele și altele. Și tu, te-ai speriat cînd ai auzit că eu sunt Codin ? Vezi, mititelule, mi se pare că tu nu ești ca cei de pe la noi : ești primul copil pe care l-am auzit zicînd că nu trebuie să primești bani, atunci cînd faci un servici. Să-ți trăiască măicuța ! Știi că te învață lucruri frumoase ? Aici, la noi, se întîmplă pe dos : cui îi dai un ban, îți cere doi... Mă simt fericit să știu că sunt vecinul tău. Un băiat așa de subțire ca tine !... Așa ceva, în mahalaua noastră, se vede mai rar decît elefanții. Și spui că te cheamă Adrian ? Ei bine, Adriane, vrei să fim prieteni ? Îmi vei spune și mie ceea ce Dumnezeu și maica ta te-nvață, iar eu îți voi spune ce știu. Căci știu și eu multe, frate Adrian, dar sunt o vită, o vită care poate să spargă piatra cu pumnul.

Codin își învîrtea în cap ochii lui mici, vii și inteligenți, și, cu toate că n-avea nimic plăcut în fața lui vînjoasă, osoasă și brutală, mă atrăgea totuși printr-o forță, o voință împotriva căreia nu mă puteam apăra. Dar ceea ce contribuia să îndulcească chipul acela cu fălci de fiară, dîndu-i o înfățișare, ca să zic așa, omenească, erau dinții săi albi, de o albeață și regularitate desăvîrșită. Cînd se arătau dinții aceia, în rîsul său deschis și scurt, răspîndeau o lumină neașteptată, gonea teama și impunea încrederea.

Cele ce îmi spunea el despre delicatețea purtării mele, nu era nou pentru mine. Mă uimea însă dorința lui de a dobîndi prietenia mea și nevoia de a apare în ochii mei

altfel decît se vorbea despre dînsul. Pentru vîrsta mea, eram un băiat dezghețat, dezvoltat și îndrăzneț. Îi răspunsei :

— Nu pot să-ți făgăduiesc nimic, înainte de a o întreba pe mama.

Păru întristat.

— Nu, spuse el. Dacă-i așa, mai bine să nu-i spui nimic ; aș fi voit să judeci tu, singur. Mama ta nu poate să gîndească altfel decît toată lumea. Atunci, adio Adrian, și-ți mulțumesc pentru servici...

Se depărtă, tîrîndu-și ciomagul, cu haina pe umăr, cu brațele depărtate de corp, ca atleții.

Noaptea care a urmat acestei neobișnuite întîlniri, a fost plină de chibzuieli. N-am spus nimic mamei, eram foarte tulburat. Prin firea mea, eram înclinat să mă apropii de persoane mult mai mari decît mine. Prietenia băieților de vîrsta mea, care se adunau pentru a forma echipe de bătăuși, îmi era neplăcută. Vrăjmășia lor, față de oricine, era așa de firească, încît era de-ajuns ca un băiat din altă mahala să treacă pe la noi, pentru ca imediat să fie lovit cu piatra. Pe mama o înspăimîntaseră, iar pe mine mă puseseră pe gînduri.

Din pricina aceasta sporise dorința mea de a-mi face prietenii alese. Mi se părea foarte firesc să fiu prietenul unei persoane de trei ori mai în vîrstă decît mine. Iată pentru ce propunerea lui Codin venea cum nu se poate mai bine. Dar, Dumnezeule, omul acesta care trecea drept un bătăuș, acest fost pușcăriaș, de ce simțea el nevoia unei prietenii gingașe, cînd tot trecutul lui era încărcat de violențe ? Și, din moment ce toată lumea o afirma, aceasta nu putea fi o născocire. Eram prea tînăr, ca să judec temeinic, mă munceam din greu ca să lămuresc întrebările pe care mi le puneam. De ce căuta el prietenia mea ? Și ce-i păsa lui, dacă un băiat este delicat sau necioplit ? Și, mai ales, cum putuse el să-și dea seamă de caracterul meu dintr-un fapt atît de neînsemnat ?

Eram foarte nedumerit, dar doream atît de mult să dezleg această problemă, încît mi-am pus în gînd ca în zilele ce vor urma acestei duminici, să pîndesc toate mișcările lui Codin. Aceasta ținu mai bine de o lună.

Seara, înainte de a se întoarce mama, eram afară. De cum se înnopta, cîrciuma Anghelinei se umplea de muncitori din port, care veneau „să se refacă". Încovoiaţi de muncă grea, plini de praf, cu umerii zdrobiţi de saci, dar toţi tineri şi voinici, avînd în buzunar „zile", de patru ori mai mari decît cele mai bine plătite zile de lucru, se „refăceau", dînd pe gît, pahar după pahar, un rachiu tare sau un vin îndoielnic. Fără întrerupere erau aruncate pe grătar grămezi de obleţi vii, care răspîndeau un miros îmbietor de friptură. Odată cu stelele se iveau lăutarii ; pe urmă, o parte din cheflii, cei mai nărăvaşi, începeau o beţie cumplită. Atunci, în mijlocul cîntecelor şi al jocurilor care făceau să se cutremure pămîntul, care răsturnau mesele, cu farfurii cu tot, „prietenii", fără veste, îşi aduceau aminte de duşmănii adormite, de insulte şi răzbunări datorate. Îşi aduceau aminte, aşa deodată, că o petrecere n-are haz, fără fălci rupte, capete sparte, cîte un ochi scos sau cîte un nas pocit. În sfîrşit, duminica şi zilele de sărbătoare erau cinstite cu sînge mai îmbelşugat, acela care ţîşnea dintr-o inimă atinsă de vîrful cuţitului, sau care curgea cu maţe cu tot, dintr-o burtă spintecată.

Codin nu lipsea niciodată din mijlocul acestor „partide". Lua parte, dar în felul lui. Mai întîi, el era „uriaşul portului", era Codin : prin talia lui de doi metri, prin capacitatea lui de muncă, prin tăria lui la bătaie, prin anii lui de puşcărie, dar, totodată, şi prin „înţelepciunea" lui (vă rog să nu rîdeţi), prin „valoarea lui morală".

Această „valoare morală" era tălmăcită de mahala în felul ei. Cei ce-l cunoşteau, spuneau : „Nimeni nu ştie să spintece o burtă s-au să înjunghie o inimă,, *pe mai bună dreptate* decît Codin". Sau : „Codin nu e de temut ; nu e un tîrîie-brîu". Într-adevăr, am văzut aceasta eu însumi : Codin era cel din urmă om de care să te îngrozeşti, dar cel dintîi de care trebuia să te temi.

Mînca şi bea „cît şapte", iar aceşti şapte la un loc, fără arme, nu l-ar fi putut doborî. Tăcut ca un urs, sta în faţa cîrciumii, cu piciorul pe un scaun, cu o floare de muşcată la ureche, şi curat îmbrăcat — deşi descărcase el singur

două vagoane — făcea să dispară în gura lui de cimpanzeu, cu o eleganță de căpcăun, zeci de obleți și alte zeci de bucăți de ficat prăjit, golea cinci litri de vin, „cît ai țesăla un cal", sau „ai scărpina o muiere", iar în vremea asta, nu pierdea o notă scoasă din vioara care-i miorlăia la ureche, nici o intonație din cîntecul plîngăreț al prietenului său Alexe.

Alexe ? Faima acestuia nu era atît de mare ca a lui Codin ; era cunoscut însă pentru prietenia ce-l lega de Codin. Nu puteai să rostești numele unuia fără ca, numaidecît, să te gîndești la celălalt. Ba mai mult : după cum șarpele cu clopoței își trădează prezența după zgomotul pe care îl face cu coada, tot așa Codin, în toropeala nopților de vară, se anunța de departe trecătorilor pașnici, prin vocea feminină, urcată, dar răsunătoare și frumoasă a lui Alexe — fiindcă se știa că Alexe nu cînta niciodată decît pentru Codin.

Plăpînd, viclean și iute ca o veveriță, Alexe, mult mai tînăr decît prietenul său, de o frumusețe searbădă, lipsită de bărbăție, se ținea nemișcat și cataleptic, tot timpul cît cînta, rezemat de umărul lui Codin. Cu ochii închiși, cu gîtul întins, cu țigara uitată și consumîndu-se între degete, Alexe nu mișca nimic din trupul său, afară de buze, de bărbie și de mărul lui Adam, care funcționa ca și culisa trombonului. Această atitudine era atît de caraghioasă, încît mulți din cei de față aveau prostul gust de a rîde ; gustul acesta le trecea, de obicei, atunci cînd primeau un pahar de vin în plină față, de la Codin, în semn de avertisment ; după acest gest generos în favoarea unui biet neștiutor, Codin îi arunca în cap tot ce se găsea pe masă.

Cu prietenia lui Codin se mîndreau mulți bătăuși. Într-adevăr el împrumuta multora, atunci cînd credea de cuviință, pumnul său, înarmat cîteodată cu ciomagul lui groaznic (dar niciodată cuțitul). Totuși, nimeni nu-și amintea să fi văzut la masa lui — masă de cinste ! — pe alt comesean afară de singurul său prieten, Alexe. Era mare cinste, să poți măcar ciocni cu Codin și să stai la masa învecinată.

Amestecat printre băieții de mahala (fără să fiu din banda lor) mergeam, ca și ei, să văd spectacolul gratuit pe

care îl dădeau oamenii aceştia, care îşi împărţeau viaţa între o muncă grea şi o petrecere adesea îngrozitoare. Mergeam împreună, dar cu scopuri deosebite : ei, ca să înveţe cum se bea vîrtos, cum se înjură şi cum se bate ; eu... Ce căutam eu oare în mijlocul acestor eroi ? Nici eu nu ştiam pe-atunci prea bine, dar puteam fi văzut în fiecare seară, rezemat de unul din salcîmii care mărgineau trotuarul cîrciumii, urmărind toate mişcările lui Codin. Cînd acesta m-a zărit pentru întîia oară, ascuns în dosul copacului, mi-a făcut cu ochiul, surîzînd ca un taur binevoitor, şi a dus degetul la gură, ceea ce însemna : „Ce ştii tu, rămîne între noi !"

După acest prim contact public, de cîte ori mă descoperea printre gură-cască, mă saluta pe furiş, ducînd un deget la borul pălăriei. O dată, fiindcă îndrăznisem să mă aşez şi eu la capătul uneia din băncile cîrciumii, pe care le acaparaseră micile puşlamale, unul din ei mă ghionti şi mă trînti jos. Vai de el, sărmanul ! Codin sări ca o panteră, îl înşfăcă de mijloc şi, după ce îl ridică cu o mînă sus de tot, îi dădu drumul ca unui burduf de brînză. Dintr-o dată, devenii celebru în toată vecinătatea. Codin, vestitul Codin ţinea la mine ! Eram deci cineva de temut !

Îi datoram deci o vizită de mulţumire. I-o făcui.

În viaţa mea de şcolar, numai joia era mai frumoasă decît duminica, fiindcă, în tot timpul săptămînii, nu aveam alte clipe atît de lungi şi de plăcute în care să fiu în întregime stăpîn pe mine şi pe lumea mea. Şi aceasta, nu fiindcă mama m-ar fi împiedicat vreodată să mă duc acolo unde aş fi voit, ci pentru că ştiam că duminica şi în zilele de sărbătoare ea era fericită să-şi petreacă ceasurile de odihnă în tovărăşia mea. Stînd, deci, toate duminicile acasă, nu-mi rămînea decît joia ca să mă îmbăt cu acel har dumnezeiesc care este conştiinţa de-a fi cu totul liber, descătuşat chiar de dragostea tiranică a mamei.

De obicei, portul şi Dunărea erau ţinta plimbărilor mele preferate de joi. Vara, portul mă atrăgea pentru munca uriaşă care se depunea acolo ; mi se părea că toată această frămîntare de fiinţe şi de lucruri trăia numai pentru plăcerea mea. Iarna, prin impunătoarea singurătate a cheiurilor deşerte, prin albeaţa neîntinată şi, mai ales, prin în-

spăimîntătoarea oprire a fluviului sub zăbranicul său de gheață.

Și, totdeauna, fără să mă grăbesc, fără să alerg, ba întîrziind dinadins momentul în care trebuia să am în fața mea priveliștea îndelung dorită, mă îndreptam către țintă, trăind cu intensitate fiecare clipă.

În dimineața aceea, îmi lipsea însă pacea sufletească obișnuită și asta numai fiindcă mă duceam să caut pe Codin, fără să știu de ce. Îmi dădeam seama că nevoia de a-i mulțumi nu era decît un pretext. Demult simțeam o aprigă dorință de a privi încă o dată în ochii lui mici și aprinși.

Coborîi prin vadul Danubiului și începui să merg de-a lungul nenumăratelor „poște" de încărcare, unde oamenii-furnici cărau grînele către hambarele plutitoare. Cercetai cu de-amănuntul fiecare „poștă", la ducere și la întoarcere, fără să-l găsesc pe Codin. Să lucreze, oare, printre magazii ? Nu aveam chef să-l caut atît de departe și, dezamăgit, mă așezai pe o bîrnă, aproape de ultima „poștă", cu spatele la muncitori și cu fața spre fluviu. Timpul era foarte frumos, dar faptul că nu-l găsisem pe Codin, îmi stricase toată plăcerea. Așa că mă plictiseam la soare, urmărind cu privirea o coropișniță care, Dumnezeu știe cum, își părăsise grădina și ajunsese pînă la mine, cînd, deodată, o pietricică de prundiș se rostogoli la picioarele mele. Mă întorsei și-l văzui pe Codin la zece pași de mine — dar, Dumnezeule, în ce hal era ! Abia l-am recunoscut. În izmene, ca toți hamalii, desculț și cu capul înfășurat într-o basma, pieptul și brațele lui păroase n-aveau nimic omenesc, ci semănau mai curînd cu ale unui urs.

Mă ridicai, iar el, mulțumit că mă vede, se apropiă cu un pas sprinten și îmi întinse mîna sa, în care a mea se pierdu ca într-o oală.

— Salutare fratello ! spuse el cu o voce dulce, care în gura lui răsuna cam așa „Sunt un miel care se hrănește cu lupi".

— Am venit să-ți vorbesc, domnule Codin ! zisei eu la iuțeală, atît mă temeam să nu-i întorc spatele și să fug.

— Ah ! exclamă el, ștergîndu-și cu batista sudoarea de pe corp. Vrei să-mi vorbești ? Ei bine, *nu primesc*.

Rămăsei uimit. Îl privii. Eram mare pentru vîrsta mea, totuşi Codin era atît de înalt, încît mă durea ceafa, uitîndu-mă la el.

— Nu primeşti ? De ce ?

— Pentru că dacă tu ai o mamă care te învaţă lucruri frumoase, şi eu am una — viaţa mea — care mă învaţă, cînd poate, lucruri tot atît de frumoase. De pildă, că nu trebuie să te porţi cu un prieten ca un judecător de instrucţie, cum faci tu, numindu-mă „domnule" şi spunîndu-mi „dumneata".

— Nu ştiam...

— Să ştii, fratello ! La puşcărie şi între prieteni nu se spune „dumneata". Aşa că, zi-mi Codin.

Cu aceste cuvinte, mă luă de umeri şi mă scoase afară din vuietul portului. Abia simţeam braţul lui rezemîndu-se pe umerii mei : ai fi zis că e braţul unui copil.

— De ce mă cauţi, Adrian ? Te întreb, deşi te aşteptam.

— Adevărat ? spusei eu, fericit. Cum asta ?

— Uite aşa : te aşteptam...

— Pentru întîmplarea din seara trecută ?

— Pentru multe : tu eşti slab, acolo unde eu sunt tare şi eşti tare, acolo unde eu sunt slab... Nu-i aşa, fratello ?...

Rîsei şi aprobai din cap, dar aceasta mi se păru mai degrabă o glumă. Dacă ar fi adăugat : „Ne vom sprijini unul pe altul", m-aş fi simţit strivit pe loc.

Eram pe malul apei. El îşi spălă picioarele şi corpul pînă la brîu, apoi luă de sub o barcă răsturnată o legătură din care îşi scoase hainele şi se îmbrăcă.

— Nu mai lucrezi, Codin ?... spusei eu, tutuindu-l cu îndrăzneală.

— Nu... mi-am trecut sacul...

Se pieptăna privindu-se într-o oglinjoară de buzunar.

— La ora nouă, îţi treci sacul ?

— Da, uneori. Te miră ?

Într-adevăr, aceasta mă miră. „Sacul" era munca cea mai bine plătită. Ştiam că pentru a-l „apuca" dis-de-dimineaţă, se dădeau lupte, şi că, cei slabi, dacă nu „li se tre-

cea sacul", rămîneau fără lucru. Dar cine oare își trecea sacul la nouă, după ce-l luase din zori ?

Căutam explicația în ochii vii ai lui Codin. Îmi răspunse șiret, periindu-și mustața :

— Nu-mi place să muncesc decît pe răcoare.

— Nu-i acesta adevărul, Codin !...

— Ei, mînzule, dacă vrei să știi adevărul, vino cu mine într-o zi, pe la patru dimineața, și o să vezi cum se împart sacii... Atunci vei cunoaște adevărata înfățișare a lumii.

Ațîțat, strigai :

— Mîine vreau să văd ! Pe urmă, gîndindu-mă bine, adăugai. Există o piedică : cum voi putea ieși, fără să fiu văzut de mama ? Trebuie doar să trec prin odaia ei.

Codin întrebă :

— Te culci în camera de la stradă, nu ? Ei bine, te voi scoate pe fereastră...

— Dar ferestrele au drugi !...

— Oh, drugii ! spuse el disprețuitor. Numai mamă-ta să nu aibă obiceiul să se uite în odaia ta, înainte de a pleca la lucru.

— Nu, pleacă chiar foarte încet, ca să nu mă trezească.

— Bun de tot !... Atunci pe mîine, fratello. Dar... parcă voiai să-mi spui ceva ?

— Da... Dar lasă pe altă dată, cînd vei fi mai puțin grăbit...

— Bine ! Și... știi... Nici o vorbă !

Spunînd aceasta, își duse arătătorul mîinii stîngi la gură, în timp ce cu dreapta o strînse pe a mea, călduros și gingaș.

Bucuria, tulburarea și grija de a mă trezi la timp, m-au făcut să petrec o noapte agitată. Auzisem bătînd aproape toate orele, apoi cîntecele cocoșilor și gălăgia bețivilor. Eram gata îmbrăcat, cînd zorile îmi luminară fereastra. Puțin după aceea, Codin se opri în fața ei și o astupă de tot cu corpul lui de uriaș. Deschisei și încercai să mă strecor printre gratii. Cei doi drugi nu cereau decît să fie puțin

lărgiți. Codin abia îi atinse cu mîinile, și cedară, ca și cum ar fi fost din cauciuc. După ce trecui, îi îndreptă la loc.

Era răcoare... Pretutindeni porțile se deschideau și salahorii se îndreptau grăbiți spre port. De departe, se auzeau căruțele coborînd vadurile, cu un zgomot ritmic și impresionant.

Codin părăsi strada Carantinei și începu să urce poteca ce înconjoară pe la spate cazarma de cavalerie și trece pe lîngă movila de bălegar a regimentului. Aici platoul e drept deasupra Dunării ; nu este frecventat decît de soldați. E locul nesfîrșitelor grajduri și al depozitelor de nutreț.

Santinelele, cu pușca la umăr, făceau de gardă, tăcuți. Codin se opri.

— Să așteptăm aici puțin, spuse el încet. O să vie Alexe ! Îl știi pe Alexe ! A îmbrăcat de trei ani *haina dracului*... Din fericire, face cu schimbul. Așa mai merge. Nu stă decît o săptămînă, pe lună, la cazarmă. Acum trec pe la el, fiindcă ar putea să aibă nevoie de bani sau de tutun. Înțelegi, mînzule ; gura e cea mai mare nenorocire a omului, cere mereu !

Codin vorbea cu voce caldă, dar fața lui era încruntată. Ochii-i păreau dușmănoși. Mă siliră să întorc capul.

Eram prin iunie... În fața ochilor noștri, răsăritul își pierdea culoarea purpurie și scălda pămîntul într-o lumină dulce și mîngîietoare. Jos, portul începea să se vadă limpede. Deodată, o trompetă rupse tăcerea cu sunetele sale metalice. Tresării, ca și cum aș fi fost împuns în inimă, și un val de bucurie mă cuprinse. Gornistul, înfipt în mijlocul curții, avea instrumentul îndreptat către soarele ce strălucea în dosul sălciilor din mlaștini, și nesfîrșitele modulațiuni ale *Deșteptării* păreau tot atîtea laude aduse zilei care se năștea. Îmi oprii respirația... Imnul acesta matinal făcea să-mi vibreze tot corpul. Soldatul îmi părea un erou răzbunător ; răsunetul apelului său domina în așa măsură viața, încît îmi închipuiam că tot universul îl asculta ! Cînd goarna încetă, mi se păru că inima mi se rupe și se rostogolește în pîntece. Izbucnii în plîns.

Umilit că slăbiciunea mea avusese un martor, care, fără îndoială, va rîde de mine, întorsei spatele lui Codin. Dar,

surpriză ! Punînd mîna pe umărul meu, o mînă de plumb pe care cu greu o suportam, el îngînă cuvinte sugrumate de lacrimi :

— Fratello... fratello... vezi ?...Nu-ţi spuneam... ieri... că, şi eu... şi eu sunt slab ! Fratello, nu-mi întoarce spatele...

•

Cînd ajunserăm între marile magazii cu faţadele întunecate şi cu porţile zăvorîte, de pe linia a treia a portului — linie ocupată de un nesfîrşit lanţ de vagoane cu cereale — încă nu se luminase bine. Sondorii rupeau plumburile, împingeau cu iuţeală porţile şi săreau dintr-un vagon într-altul, ca nişte veveriţe, avînd în mînă micile sonde, nu mai mari decît nişte eprubete, iar buzunarele pline de mostre. În faţa unui depozit cu poarta căscată şi neagră, o mulţime înghesuită, nerăbdătoare, urla să fie primită la lucru, cu o furie care îmi amintea grohăitul porcilor în faţa jgheabului. Un om cu mutra posomorîtă şi cu glasul tunător, suit pe o grămadă de saci, forma „poştele" şi le trimitea la muncă. Dînd din coate cu putere şi înjurînd năprasnic, cei mai voinici se impuneau şi izbuteau să „apuce sacul", pe cînd cei pipernicţi se învîrteau neputincioşi, strigînd că stau de mult fără lucru şi că s-au săturat.

Codin mă lăsă cîteva minute să privesc această gloată, apoi, luîndu-mă de braţ, îmi şopti la ureche :

— Aici vătaful îşi alege oamenii pe sprînceană, numai dintre ai lui, cei care îl linguşesc şi îi plătesc să bea. Sunt mulţi nenorociţi care aşteaptă rîndul, de la două dimineaţa. Înţelegi, trebuie să se mulţumească cu ce „cade", fiindcă sunt slabi. N-au pumnul destul de greu ca să facă, uite aşa...

Şi, cu faţa întunecată, cu fălcile strînse, porni domol, ca un elefant, spre mulţimea gălăgioasă. Mă urcai repede pe scara unui vagon şi privii. Fără să spună un cuvînt, îşi croi drum printre trupurile omeneşti ca printr-un tufiş de stuf. Zărindu-l, vătaful îşi potoli glasul şi mişcările, iar pe figura lui se ivi un surîs. Îl văzui întinzînd lui Codin o mînă, pe care acesta abia o atinse, dar n-am putut auzi nimic din cuvintele lor, atît era zgomotul de asurzitor. Din ce în ce mai uimit, îl văzui pe Codin chemînd mai mulţi

hamali amărîţi şi distribuind fiecăruia cîte un sac, pe care ei îl apucau ca pe-o pîine caldă. Alţii strigau :

— Şi mie, Codin, şi mie, că-mi mor copiii de foame !

Codin, cu fălcile încleştate, se uita încruntat în jos, îl examina o clipă şi-i arunca sacul, în timp ce vătaful turba şi tăcea chitic. Cînd termină, Codin ieşi din mulţime şi mă luă cu el într-un loc singuratic :

— Frate Adrian, acum poţi să te duci la şcoală şi să spui profesorului tău ce-ai văzut aici. Într-un sfert de oră, ai învăţat mai mult decît în zece ani de şcoală. Ai văzut *adevărata faţă a lumii !...*

Voi să mă părăsească. Îl luai de mînă :

— Codin, eşti mulţumit ?

— De ce să fiu mulţumit ?

— Că poţi face binele.

Îşi plecă fruntea lui strîmtă şi încruntată şi spuse ursuz :

— De ce mă întrebi asta ?

— Ca să ştiu dacă eşti bun.

— Nu ! Nu sunt nici bun, nici mulţumit.

— Dar binele pe care îl practici te face iubit, şi trebuie să te îmbuneze.

— Sfinte Dumnezeule ! ţipă el, cu pumnii strînşi. Eşti un dobitoc ! Binele pe care-l faci, nu înseamnă nimic, fiindcă dragostea interesată nu ţine de cald !... Aşa că nu mă iubeşte nimeni ! Dimpotrivă, sunt duşmănit cu ură de moarte !

Îşi acoperi cu mîna faţa lui roşie, furioasă, ca şi cum ar fi fost cuprins de ruşine ; în clipa următoare, relua liniştit :

— Ah ! sărmane prietene, iartă-mă ! Te-am supărat, nu ? Am făcut-o, fiindcă m-am necăjit că n-ai înţeles nimic.

Nu, nu înţelegeam nimic. Eram tulburat. Codin îşi făcu o ţigară, o aprinse şi trase cu putere în piept. Lăsînd apoi să iasă fumul, deschise o gură enormă, care îi dădu o înfăţişare de urangutan. Deodată, ca şi cum ar fi voit să mă bată, mă apucă cu o mînă de umăr, iar cu cealaltă îmi

arătă pădurea de sălcii care se zărea pe malul din faţă, şi-mi spuse :

— Vezi colo ? Ei bine ! cred că acolo sunt oameni care mă iubesc *fără nici un interes !...*

Cuvintele din urmă le rostise apăsat, dar, încă o dată, nu înţelegeam ce însemnătate putea să aibă aceasta. A fi iubit, cu sau fără interes, era pentru mine chinezeşte — nu mă gîndisem niciodată la aceasta. Ştiam că mama mă iubeşte, şi-mi era de-ajuns.

— Înţelegi ? mă întrebă el.

— Aş vrea să văd în ce chip sunt oamenii aceia buni cu tine.

— Cînd vei voi, fratello !

— Numaidecît !

— Şi şcoala ?

— Nu mă mai duc.

După un ceas eram în mijlocul Dunării. În barcă se aflau o damigeană de zece litri cu vin, un clondir de un litru şi jumătate de ţuică şi trei kilograme de mălai. Codin, în cămaşă, cu capul gol, cu mînecile suflecate pînă la umeri, vîslea. Barca noastră luneca în susul apei mai repede decît acelea care coborau. Lopeţile se îndoiau, mă aşteptam ca, dintr-un moment în altul, să le văd rupîndu-se.

Dar ceea ce mă înfricoşa peste măsură, era faţa lui lucitoare, care, în tăcerea ei, trăda o bucurie aproape bestială. Din cînd în cînd, ochii lui, de obicei nestatornici ca două picături de argint viu, oprindu-se asupra mea cu o pironeală ciudată, mă făceau să cred că sunt prada unui căpcăun din basmele bunicii, care, înainte de a-şi vîrî prizonierii în frigare, îi îngrăşa cu nuci şi cu miez de pîine! Înspăimîntat, îi strigai :

— Rîzi puţin, Codine !

El rîse. Teama îmi dispăru, de îndată ce se iviră dinţii lui frumoşi care îi îmblînzeau figura.

Codin o luă pe braţul Măcinului, vîsli încă un sfert de ceas şi opri într-un loc singuratic de pe malul Ghecetului, unde coborîrăm. Acolo, ca un copil care tîrăşte după el un cal de lemn, Codin apucă cu o singură mînă lanţul bărcii şi o trase pe uscat.

La mica gospodărie ce se găsea cam la o sută de pași de mal, cel dintîi salut ne veni de la o haită de cîini. Ne-ar fi sfîșiat, desigur, dacă nu ne-ar fi scăpat stăpînii, un bărbat și o femeie, care păreau să aibă vreo cincizeci de ani, sărăcăcios îmbrăcați, cu obraji zbîrciți și blînzi.

— Vezi, Codine? făcură ei bucuroși. Cîinii nu te mai cunosc! Asta înseamnă că ne-ai uitat.

În timp ce ne strîngeam mîinile, femeia, mai vorbăreață, întrebă, mîngîindu-mă părintește pe păr:

— Dar mînzul ăsta al cui e?

— Al noii vecine, o mamă care trebuie să fie o sfîntă! răspunse Codin.

— Dumnezeu să-i dea sănătate!

Ne așezarăm în jurul unei mese ce se găsea între patru sălcii plîngătoare, ale căror trunchiuri, îndreptate în patru direcții opuse, păreau că se roagă cerurilor să le trimită un rîușor. Codin scoase din traistă sticla cu țuică și umplu paharele. Șovăii să beau.

— Bea, fratello! îmi strigă Codin. Bea fără frică! Dacă ești prost, te vei face și mai prost, și nu va fi nici un păcat, dacă însă ai o inimă de foc, picătura aceasta de viață o va aprinde... Bea fără teamă, fratello!

Băui — în timp ce ei vorbeau de una și de alta și în timp ce eu priveam curtea neîmprejmuită în care mișunau găini, gîște și porci — și aș fi băut mereu, dar mă oprii. Mă oprii, fiindcă mi se părea că sălciile își iau tălpășița către fluviu, pe cînd o stranie poftă mă cuprinse de a săruta porcii și gîștele în balta lor.

Femeia se ridică:

— Vă las, dragii mei... Am o vacă greu de muls, din pricina mușcăturilor pe care i le-a făcut vițelul la uger. Ugerul e numai o rană... O să încerc să mai storc ceva lapte din ea, sărmănuța.

— Vin și eu, spusei.

În grajd, femeia mulgea și vorbea singură:

— Și zi, mama ta e spălătoreasă... Și poate să te îmbrace așa bine? Biata femeie! De cîte s-o fi lipsind! Eh, lumea e plină de necazuri!

Se înghemuise sub ugerul vacii și îi ungea țîțele cu seu ; pe urmă, încetișor, mulgea laptele într-o găleată.

— Vezi, băiețașule, trebuie să fii recunoscător mamei tale... N-au toți norocul tău... Nu te duce mai departe ; uite, Codin a fost bătut și chinuit, cînd era copil. Părinții lui nu erau săraci, aveau pămînt... dar dracul și-a vîrît coada : ajunseră așa de calici, că-și mîncau de sub unghie. Și bietul copil suferea, fiindcă, și părinții, și vecinii îi spuneau că e urît. Da, era urît, avea un cap de maimuță, umflat ca un cimpoi, dar, Doamne Dumnezeule, ce vină avea el !... Rîdeau de el, de dimineață pînă seara. Asta doare. Băiatul s-a înrăit. La treisprezece ani, părinții nu mai putea să-l bată, și veni rîndul lor să fie bătuți, căci Cel-de-Sus nu lasă nici o faptă fără răsplată. Cum erau bătrîni și sfrijiți, Codin îi lua de chică și-i zvîrlea afară, în vreme de iarnă. Mă duceam să-l rog : „Codine, flăcăul mamei, fie-ți milă de ei, că ți-au dat viață ! E drept, au fost răi cu tine, dar Dumnezeu nu vrea să fii și tu ca ei. Fii bun, mielușelule, fii milostiv !“ Avea suflet și-i primea din nou în casă. Apoi, nu l-am mai văzut, timp de cîțiva ani. Pe noi, în vremea asta, ne-a lovit o mare nenorocire : băiatul nostru cel mare îndrăgea o fată, dar dînsa s-a măritat cu altul și el s-a împușcat cu pușca lui de vînătoare ! Atunci ne-am retras aici ca să ne rugăm în tăcere. Și iată-l pe Codin că se arată ! Avea optsprezece ani, era voinic ca un taur și muncea într-o echipă de lucrători la facerea șoselei. Eh, cîte lucruri triste !... Toți îl urau, din pricina tăriei lui !... Erau și din aceia, care rîdeau de urîțenia lui... Sfinte Dumnezeule ! Le rupea coastele cu un singur pumn... Dar știa el că mulți îi purtau sîmbetele ! Și atunci, pentru a nu fi luat din somn, trecea „brațul“ înot, cu hainele colac deasupra capului, și se culca în bălți. Într-o noapte, patru din dușmanii lui trec gîrla și-l caută pe Codin ca să-l omoare. Dragul meu băiat, a doua zi au găsit pe unul din ei lat, cu un lighean de mațe ieșite din burtă. Codin îl simțise, era și lună plină, și a ucis, apărîndu-se. Judecătorii l-au achitat. Dar ascultă : doi ani mai tîrziu a omorît un om pe care-l prinsese în patul iubitei lui ! Atunci, Dumnezeu l-a pedepsit pe Codin. Zece ani a tăiat sare în ocnă. Oamenii îi spun „ocnașul“. N-au

dreptate. Dovadă e că Dumnezeu e bun cu el și-i trimite acum un înger nevinovat, ca tine, ca să-i ție tovărășie.

Codin mă chemă afară, pentru a merge să căutăm o rață sălbatecă prin scorburile sălciilor. Ne-am întors la prînz, bășicați de țînțari. Atunci ne-am pus pe un ospăț împărătesc : șaisprezece ouă de rață în untură, borș pescăresc, o știucă lungă cît o vulpe, o găină cu mujdei și zece litri de vin — din care numai Codin bău jumătate. Apoi ne-am despărțit. La unu după-amiază treceam Dunărea, pe un zăduf mare.

Pe fața lui Codin curgeau șiroaie de sudoare. Prin deschizătura cămășii sale, umflată de vînt, vedeam pieptul lui cu păr lung și negru : ai fi zis un urs în cămașă. El lăsă un moment lopețile și răsuflă adînc. Îi spusei, privindu-l drept în ochi :

— E adevărat, Codine, oamenii aceștia țin mult la tine.

— Nu-i așa ? izbucni el. Cu toate astea, nu le-am făcut nici un bine. Altora da, cum sînt cei de azi-dimineață : lor, nimic.

— Și nu știi pentru ce țin la tine ?

— Nu !... Nu știu pentru ce țin la mine !

Veniră vacanțele. Mă înțelesesem cu Codin să nu ne arătăm niciodată împreună în mahala, pentru a o cruța pe mama, care nu știa nimic. Dar puteam acum să mă duc nestingherit să mă așez pe băncile cîrciumii Anghelinei și să-mi privesc prietenul în voie ; de la intervenția lui neașteptată, nimeni nu mai îndrăznea să mă atingă. Și iată cum, într-o duminică seara, am fost martorul celei mai grozave încăierări pe care o văzuse vreodată mahalaua.

Pe la cinci, cîrciuma era întesată de bețivani. O bună parte nu făcea decît să prelungească cheful început în ajun ; Codin era dintre aceștia. O bandă de vreo zece inși îl întovărășea, dar el, ca totdeauna, era numai cu Alexe la masă. Vinul curgea ; grătarul trimitea valuri de obleți fripți ; doi țigani obosiți scîrțîiau încetișor din vioară sau din cobză, cu sau fără acompaniament de voce. Un cîntec nou circula în oraș. El se potrivea atît lui Codin, cît și

frumoasei și posacei lui iubite. Alexe îl repeta fără încetare :

Geaba ai sprîncene multe,
Că le ții posomorîte.
Mai bine mai puțintele
Să mă uit cu drag la ele.

Geaba mă mai duc acasă
Că n-am nevastă frumoasă.
Nici nevastă, nici copii,
Bărbat fără căpătîi.

Rezemat pe ciomagul său de corn, cu cureaua pe după mînă, Codin asculta, bea și tăcea, dar se simțea măgulit, cînd banda lui îl saluta cu chiote de veselie. Toți erau bine îmbrăcați, deși aveau hainele pătate. Purtau pălăriile pe ceafă, pe frunte sau pe-o ureche, iar unii țineau între dinți o mușcată. Mulți lăsau să li se vadă cuțitele la brîu, alții le aveau ascunse sub vestă. Cu toate astea, atmosfera era calmă. Cînd, uimire : patru trăsuri încărcate, ducînd doisprezece tineri, însoțiți de trei lăutari, cotiră colțul străzii Grivița și se opriră în fața cîrciumii. Toți coborîră. Gălăgia lor pusese mahalaua în picioare. Toate femeile apărură pe la porți.

Era cu ochi și cu sprîncene : „prietenii" din Atîrnați (mahala tot așa de vestită ca și Comorofca) veneau să se răfuiască cu ai noștri, pentru vreo ciomăgeală mîncată cîndva și nerăzbunată. Nu ascundeau nimic. Îndrăzneți, obraznici, provocatori, cerură să bea... Nefiind nici o masă liberă, fură serviți pe scaune. Ei se mîniară și veniră să ia o masă, care fu, ca din întîmplare, una din mesele ocupate de oamenii lui Codin. Acesta tuși liniștit, și-și luă o poziție de apărare. Cei doi jăvlani, care păreau să fie conducătorii noilor veniți, tușiră și ei, findcă șefii sunt totdeauna foarte demni. În vremea asta, gloata striga țiganilor :

— Cîntați leproșilor ! Ce ?... Ați înlemnit, fiindcă v-am adus în cuibul secăturilor ăstora de comorofceni ?

Codin tăcea mereu. Ochii tovarășilor lui erau la el, fiindcă el era cel dintîi care primea insultele.

Unul spuse :

— Se-ngroașă gluma !

Fricoșii, ca și cei pe care nu-i priveau aceste lucruri, o șterseră. Rămaseră față în față numai cele două cete, hotărîte la orice. Noi, băieții, ne depărtarăm ceva mai încolo, ca să facem loc. Anghelina strîngea în grabă paharele și sticlele, iar birjarii și lăutarii nu așteptau decît un semnal, ca s-o ia la goană.

Semnalul acesta — care mări reputația de om drept a lui Codin — fu dat, în seara aceea, într-un chip cu totul neobișnuit.

Doi marinari englezi, fumîndu-și liniștiți pipa, treceau, plimbîndu-se și privind curioși în dreapta și în stînga. Dumnezeu știe ce vînt blestemat îi împinsese prin partea locului, fiindcă strada prostituatelor, singura pe care o frecventau marinarii străini, era destul de departe de mahalaua noastră.

Doi ticăloși din grupul celor din Atîrnați se desprinseră, pentru a provoca pe englezi. Aceștia se opriră și salutară cuviincios.

— Și așa, hai ?... Ați venitără pe la noi, ca să arătați gagicilor noastre mutrele voastre de herari !

Marinarii, neînțelegînd nimic, se priviră mirați. Atunci Codin se ridică, cu o semeție care mă înfioră. Zgomotul încetă ca prin farmec. În mijlocul unei tăceri de mormînt, el tună către dușmanii lui :

— Dacă haitele voastre se leagă de străini, aici la mine, vor avea de-a face...

Nu-și termină vorba, și englezii erau la pămînt, dar, în aceeași clipă, bîta lui Codin cădea în grămadă ca un trăsnet. Cît ai clipi din ochii, nu mai puteai să vezi nimic ; birjarii plesniră din bice, țiganii din amîndouă bandele și marinarii, cu revolverele în mîini, o rupseră la sănătoasa. În mijlocul drumului, o movilă de trupuri omenești se înnodase cu furie, învăluită într-un nor de praf, ridicat de frămîntarea picioarelor. Ciomegile trosneau, cuțitele cădeau din mîini zdrobite ; alte cuțite rămîneau amenințătoare, gata să se înfigă în inimă sau în burtă. Adversarii dezarmați se rostogoleau într-un corp la corp inver-

şunat. Mamele şi soţiile bătăuşilor din mahala le săreau în ajutor şi loveau la nimereală.

Atenţia tuturor era însă atrasă de lupta dintre Codin şi unul din cei doi şefi atîrnăţeni. Acesta din urmă era departe de a fi de talia potrivnicului său. Îl ţinea totuşi în respect cu ajutorul unei bîte lungi şi înspăimîntătoare, în vîrful căreia se găsea o piuliţă de osie.

Bătaia se desfăşura pe locul manejului şi, după un sfert de ceas, nu se mai aflau în picioare decît cei doi fruntaşi. Răniţii zăceau la pămînt, printre pălării, haine, cuţite şi ciomege frînte. Mai era unul care lupta din greu : amicul Alexe. Secătură, el ţinea piept unei alte secături, cînd, deodată, strigă rugător :

— Codine !... Mă omoară !

Codin sări în lături, se întoarse şi croi adversarului lui Alexe un ciomag în spinare. Omul gemu şi se prăbuşi, dar, în aceeaşi clipă, ghioaga cea feracată cu înspăimîntătoarea piuliţă lovea năpraznic pe la spate în capul lui Codin, ocrotit, din fericire, de pălăria de postav înfundată pînă pe urechi.

O secundă, crezui că văd pe Codin prăbuşindu-se... Duşmanul credea şi el acelaşi lucru, căci, cu ciomagul ridicat, aştepta şovăind. Dar Codin nu căzu, ci, după ce se clătină o clipă, ameţit, îşi apucă bîta cu amîndouă mîinile şi începu s-o învîrtească pe deasupra capului, descriind cercuri fulgerătoare. În felul acesta se năpusti asupra rivalului său, care, îngrozit, se retrăgea de-a-ndăratelea, învîrtind şi dînsul ghioaga. La un moment dat, cele două bîte se izbiră cu putere. A atîrnăţeanului zbură în vînt. A lui Codin se rupse. Şi pe cînd cel dintîi se punea pe-o fugă de-i sfîrîiau călcîiele, cel de al doilea, trăgînd cuţitul, se luă după el. Atîrnăţeanul alerga în zigzag, cu paşi mici şi iuţi, pentru a-l înşela pe Codin, care, cu salturi de gorilă, îl urmărea de aproape, întinzînd cuţitul gata să-l înjunghie şi suflîndu-i în ceafă duhul morţii.

Înţelesei numaidecît că, din toată lumea aceea care privea pe la porţi, nu se va găsi nimeni care să sară şi să scape un om de la moarte, nimeni care să evite unui fost ocnaş o nouă osîndă. În această fugăreală ucigaşă, cele

două victime ale vieții își pierduseră înfățișarea omenească. Codin, cu ceafa și cu urechea dreaptă plină de sîngele care curgea din pălărie ; cel urmărit, cu fața albă ca ceara, cu gura deschisă, cerșea din ochi îndurare. Iată că, tocmai cînd treceau pe dinaintea trotuarului meu, îl văd pe Codin că întinde brațul și lovește. Un singur strigăt ieși din piepturile tuturora. O femeie însărcinată leșină... Dar cuțitul nu face decît să sfîșie haina, de sus pînă jos, cu căptușeală cu tot — și acum, cu cele două pulpane fîlfîind în vînt, cel gonit alerga cu ultima deznădejde, gîfîind, clătinîndu-se.

De data asta, Codin nu va mai spinteca haina, ci chiar șira spinării. Și parcă-l văd pe Codin în lanțuri, dus între baionete la Palatul Justiției, unde-l vor judeca „domnii aceia care nu tutuiesc".

Un gînd mă fulgeră ! Și la apropierea celor doi îndrăciți, mă trîntesc la pămînt în picioarele lui Codin. Gheata lui grea îmi izbește trupul, și Codin cade cu capul în țărînă, în timp ce eu țip mai tare decît era nevoie, țip, înainte de a fi lovit.

Mă uit după cel urmărit : e departe, fuge și întoarce capul fără să înțeleagă nimic, fără să-și creadă ochilor, iar eu sunt tare bucuros că el e departe. Înainte de a se face nevăzut după un colț, omul își întoarce din nou capul și din nou nu înțelege nimic. Mulțimea împestrițată, mișunînd în fața [illegible]ilor și mută de spaimă, nu pare să înțeleagă nici ea ce s-a petrecut.

Era totuși cine[illegible]înțelegea.

Stam amîndoi [illegible] eu, ținîndu-mi coasta unde mă lovise gheata ; Codin, [illegible]-și cu greutate pălăria și constatînd că dedesubt nu mai era păr, ci un calup rotund de piftie roșie. El începu să ia cu amîndouă mîinile bucăți de sînge închegat, pe care le aruncă în praf. Apoi, pipăindu-se după cap, mă privi drept în ochi. Fața lui, asudată și mînjită de sînge, semăna cu aceea a unui înecat scos din apă și lăsat la aer, pe mal, atît îl congestionase mînia și îl făcuse de nerecunoscut. Ochii, injectați și ieșiți din orbite, priveau, cu acea fixitate tulbure pe care

o au cîinii turbaţi. Descleştîndu-şi cu greutate fălcile înţepenite de ură, spuse :

— Ai văzut tot ?...

Îi răspunsei afirmativ, coborînd pleoapele.

— E vina mea ?

Făcui semn din cap că nu. Nu puteam vorbi, de groaza celor ce vedeam în jurul meu. Trei trupuri zăceau, de la începutul încăierării, fără să mai dea semne de viaţă.

Codin îşi luă cuţitul şi se ridică cu greu. Cercetarăm pe cei trei răniţi de moarte : doi dintre ei erau în agonie ; al treilea, cu faţa la pămînt, într-un lac de sînge, avea ochii închişi, iar obrazul stîng se rezema pe praful moale. Arătîndu-mi-l cu degetul, Codin spuse :

— Acesta nu mai are nevoie de nimic ! Ceilalţi îl vor urma înainte de apusul soarelui.

Mortul era un flăcău din mahalaua noastră, prieten devotat al lui Codin ; cei ce trăgeau să moară făceau parte din ceata atîrnăţenilor.

Ne îndreptarăm spre bulevardul Cuza, unde Codin voia să ia o trăsură şi să se ducă la un doctor. Depărtîndu-ne de Comorofca, îmi aruncai încă o dată ochii pe cîmpul de bătaie. Mulţimea începuse să se adune cu teamă, dar nu vedeai nici un om de la poliţie, nici o ambulanţă.

Omenirea e liberă să se omoare...

Codin se însănătoşise, cînd anch[illegible] oficială, după ce ascultase pe toţi martorii groaz[illegible] măcel, îl scosese din cauză. Mă plimbam acum cu [illegible] văzul şi cu ştiinţa tuturor : un mînz însoţind [illegible]

Şi iată că se zvoni[illegible], că holera, care bîntuia în Rusia, pă[illegible] pe Dunăre pînă la Reni. Neliniştea fu mare, autorităţile îşi aduseră, în fine, aminte că mahalaua Comorofca era un focar de infecţie şi trimiseră agenţi sanitari, însărcinaţi s-o înece în var şi în acid fenic.

Mama voia să mă trimită la ţară, la unchii mei, dar m-am împotrivit ; Codin mă atrăgea mai mult decît Baldovineştii. Prietenul meu îşi bătea acum mama în fiecare seară şi o arunca noaptea în stradă. Cum era foarte cald, ea stătea acolo pînă la ziuă, ghemuită pe pietroiul din

fața porții. Dimineața, cînd pleca în port, Codin o găsea dormind, îi mai dădea un picior și o lăsa gemînd.

Eram foarte mîhnit de o asemenea cruzime. Explicația pe care o da mahalaua era că mama Anastasia avea pămînt și că fiul ei o bătea ca să-l vîndă. Povestea aceasta nu-mi ajungea, iar Codin nu-mi dădea nici o lămurire. Femeile, pînă și mama, vorbeau de aceste schingiuiri, cu o liniște înspăimîntătoare : se obișnuiseră. Ele se mirau mai curînd cînd auzeau că mama brutalizată dormise o săptămînă în odaia ei. Această neîndurare se datora mai mult faptului că mama Anastasia era sălbatec de tăcută. Vecinele spuneau că nici nu știu cum îi e glasul. Zgîrcită pînă la dezgust, închisă la suflet și dușmănoasă, ea umbla veșnic numai prin mijlocul drumului, pentru ca să evite orice atingere cu alți oameni. O vedeai strecurîndu-se printre căruțe și trăsuri, pipernicită, slabă ca o arătare. Nimeni nu știa unde se duce, nici de unde vine. Cu toate că-i scotocea adesea boarfele, Codin nu găsise niciodată la ea nici măcar cu ce ai fi putut cumpăra un cățel de usturoi. Cînd era aruncată afară, ea urma supusă pe femeia care binevoia s-o adăpostească o noapte și să-i dea o strachină de ciorbă. Dar, a doua zi, aceste femei erau pentru ea niște necunoscute. Ținea veșnic ochii la pămînt, ca să adune cuie ruginite, cîrpe, cioburi și cutii goale de chibrituri. Cînd o întreba cineva :

— Bine, Anastasio, de ce nu vinzi ceva pămînt ?

Răspundea neschimbat :

— Fiecare și le știe pe ale lui.

Cînd se zvoni de holeră, Codin începu s-o ia din scurt. Și era ceva hazliu ! Cu nasul lipit de gardul care despărțea curțile noastre, vedeam [illegible] petrecea la ei. Codin sosea, își găsea mama pe prispă [illegible] dădea cîteva picioare ; apoi, ridicînd-o de ceafă, aproape numai cu două degete, așa cum faci cu motanii rîioși, o arunca în uliță. Ai fi zis că fiecare din ei își făcea o datorie zilnică : el, de a-i distribui porția de lovituri și de a o zvîrli afară ; ea, de a se afla la postul ei pentru a „încasa", a geme puțin și a se așeza pe pietroi. Nici un cuvînt, nici un țipăt mai tare, nici o explicație. Fiecare știa despre ce era vorba.

a fost nemilostiv cu el ; sărmanu' băiat, nu era în stare să păzească nici măcar două oi ; le pierdea și venea acasă cu bățul și dăsaga, urlînd și dînd din mîini ca un luat de ducă-se pe pustii. Nimeni nu înțelegea un cuvînt din tot ce blogodorea. Așa că a stîrmocit pe la toate ușile și a mîncat tot felul de chelfăneli. La urmă s-a pomenit în țărîna drumului. Anghel l-a luat pe lîngă el și a pus pă jăndarmi să afle de unde s-o fi izvodit, dar fără folos. Acuma se zvonește că i-ar fi lăsat în ascuns ce i-a mai rămas din avut, prea puțin lucru, dealtfel, căci butoaiele sunt goale și crîșma-i părăginită. Da' și moștenitorul nu face mai mult decît crîșma și decît butoaiele. Slujba lui, nu face nici ea mai mult decît trebuințele stăpînului, și din partea asta, e de văzut ceva nemaipomenit pă pămînt.

Iarna, ca și vara, băietanul e afară la jocuri, și ca să nu se-năbușe lîngă bietul frati-meu, care e un hoit viu. Anghel, țintuit de boală, cu trupul numai răni nesimțitoare, are nevoie să-și bea păhărelu de rachiu, la fiece sfert de ceas. Dar nu mai poate ridica clondiru și nici glas n-are să strige pe băiat, care-i mereu pe-afară. Atunci, ce i-a trăsnit prin cap ? Ei bine, și-a luat un țignal ca acela al vardiștilor ; și cînd îl apucă nevoia de băutură, începe să fluiere. Băiatul cunoaște soroacele și vine la pont, ca un ceasornic, să se joace pe lîngă fereastra deschisă și să tragă cu urechea la țignal. Asta, în timpul verii. Iarna, ferestrele sunt bătute-n cuie ; toate crăpăturile astupate ; iar nătîngu aleargă cu sania. Ce-i de făcut ? Să intri și să ieși mereu, asta răcește odaia și sîcîie pă argat. Iaca cum într-o zi bolnavul băgă de seamă că o gaură de mărimea unui pahar străbătea peretele în dreptul ferestrei. Un somoiog de paie ține gaura astupată împotriva frigului. Firmieru o destupă numai cînd trebuie să asculte. Bineînțeles, uneori mai uită și el să vie la țanc. Atunci, Anghel, singur cu soarta lui, cam fluieră mai mult decît se cuvine, ca să-și aibă papaciocu. Da' el știe să ierte. Și dac-ar vrea să facă altfel, n-ar putea. Pripășitu ăsta e un trimis al Domnului ca să îngrijească pe un om putred ; iar boleșnița fratelui e făcută să dea mijloc de trai unui pribeag fără cuvînt... Bagă de seamă, apropiindu-te de crîșmă, vestește-te, nu încerca să intri fără voia năzdră-

vanului, că te plesnește ca mutu ! Nici nu știi cînd te pomenești cu ciomagu-n frunte. Umblă nedespărțit de băț.

Căruța se opri la o răspîntie. Moș Dumitru zise :

— De aci poți să te duci pe jos.

— Matale nu mergi ? întrebă Adrian.

— Nu... Am treabă... E și mai bine să te duci tu, singur.

Adrian își luă bună ziua de la unchiu-său și se îndreptă spre cîrciuma lui moș Anghel, pe care și-o închipui mai jalnică decît casa mortului.

Drumul era noroios ; pașii se scufundau ca într-o cocă lipicioasă. Dinainte-i și de jur împrejur, întinsă singurătate neagră, rece, umedă, presărată ici și colo de căsoaie albe cu ferestre albastre. De prin toate hoarnele ieșeau lungi coloane de fum.

★

Adrian avea acum douăzeci și cinci de ani. În ultimii șase ani, el nu petrecuse decît doar cîteva luni pe an în orașul său ; restul vremii, o parte la București, unde se avîntase nebunește în mișcarea socialistă iar cealaltă parte, în străinătate, unde viața lui aventuroasă pricinuise multă supărare mamei sale și lui moș Anghel, care cerceta de aproape faptele nepotului său.

Înverșunatul alcoolic încercase în repețite rînduri să aibă o întrevedere cu nestatornicul pribeag, care făcea de toate și nu se oprea la nimic, dar nu fusese chip să pună mîna pe el. Adrian apărea și dispărea ca o arătare.

De astă dată fu apucat la timp ; Dumitru venise dis-de-dimineață să-l ia cu căruța. A trebuit să cedeze.

Da, să *cedeze*. Căci nu cu dragă inimă se ducea el să vadă pe omul cu soarta înspăimîntătoare. Frica lui era acum mai aprigă decît în seara aceea de Paști, seara „împăcării" celor doi frați. I se părea că se înfățișează dinaintea unui tribunal, unde faptele sale aveau să fie judecate și de unde avea să iasă osîndit.

„Își cere basamacul fluierînd dintr-un țignal..."

El se opri la amănuntul acesta, care i se părea o culme a nenorocirii unchiului său.

Mama nu se amesteca niciodată în treburile altora; dar, într-o seară, gîndindu-se poate că este de datoria ei, se întoarse însoţită de Anastasia. Aceasta o urma ca un biet animal şi, în bucătărie, se ghemui tăcută într-un colţ. Nu cunoşteam încă expresia ochilor ei, şi încercările mele de a-i privi au fost zadarnice. Ea stătea cu capul în jos, ca o tîmpită, aruncînd în jurul ei priviri piezişe.

Deşi lampa ardea aproape de colţul în care se aşezase Anastasia, nu puteam totuşi să văd decît gura ei, cu buzele tivite şi ascuţite, ca o tîrtiţă de găină. Mama îi dădu să mănînce puţină ciorbă, apoi, apropiindu-şi scaunul de ea, îi spuse :

— Te chinuieşti de pomană, biată Anastasio ! Ai face mai bine să vinzi pentru fiu-tău cîteva pogoane de pămînt, ca să te lase în pace.

Ştiam că nu răspunde niciodată decît prin fraza ei unică, dar spre uimirea noastră, vorbi — şi ceea ce spuse fu groaznic. Abia mişcîndu-şi buzele, cu voce spartă, ne privea cu ochi de bufniţă :

— Spui că aş face bine să vînd... Să vînd, să vînd... E uşor pentru voi. Eu îţi spun că băiatul tău ar fi făcut mai bine să-l lase pe ocnaş să ucidă în ziua aia... Ar fi fost acum la ocnă... Scăpam de dînsul.

Schimbai cu mama o privire plină de spaimă. Nu ne venea să credem ochilor. Mă cuprinsese o furie nebună, îmi venea să-i arunc lampa în cap, dar iată că în chenarul negru al uşii deschise apăru Codin. Mama îi sări înainte, pentru a nu-l lăsa să se apropie de bătrînă. Neclintită în faţa lui, privindu-l drept în ochi, îi spuse :

— Codine !... N-ai s-o atingi în casa mea, decît trecînd peste mine...

Codin, cu capul gol, în papuci şi în cămaşă, plecă fruntea şi-şi lipi bărbia de piept, în semn de încuviinţare. Pe urmă, ridicînd capul :

— Mamă Joiţo ! N-am venit să mă ating de ea, ci ca să-ţi spun să nu ţii sub acoperişul dumitale pe nemernica asta ! Nu e o mamă, e ciuma...

— Te-a purtat în pîntecele ei, Codine ! îl întrerupse mama.

El îşi duse mîna la frunte .

— Nu-mi mai aduce aminte !... Mi-e rușine !... M-a nutrit cu venin. Și plecă, ascunzîndu-și fața cu mîna.

Mama se întoarse către „ciumă".

— Nenorocito ! Te va omorî !... Ai să vezi !

— Nu-i nimic ! Dar pămînt nu vînd !

— Și ce vrei să faci cu pămîntul ? Tot lui o să-i rămînă, după moartea ta !

— Nimic !... N-o să-i rămînă nimic !... Am dat tot bisericii, tot, na !...

Făcu cu tifla către ușă. Atunci mama o dădu afară și Anastasia se duse să se ghemuiască pe pietroiul ei.

De cîteva zile, Codin se pregătea să se ducă la vînătoare de rațe și gîște sălbatice, foarte departe, în tufișurile mlăștinoase. Avea o pușcă frumoasă cu „încărcătură centrală" și-mi lăsa gura apă, cînd îl priveam fabricîndu-și cartușele. Dar erau greutăți mari de înfruntat : trebuia să pleci de cu seară, să te culci în baltă, să străbați kilometri de mărăcini și de ape stătătoare, în care mișună lipitorile și țînțarii. Căci, în timpul ouatului, cînd păsările se adăpostesc în sălciile noastre, vînatul este oprit, iar atunci cînd el este îngăduit, ele părăsesc meleagurile noastre și se duc la dracu în praznic, unde puțini vînători îndrăznesc să le caute.

— Este țara nufărului alb și a murelor sălbatice, catifelate, mari cît cireșele, îmi spuse Codin, făcînd cu ochiul.

Nu trebuia mai mult, ca să-mi pierd capul ; și seara, o înștiințai pe mama că a doua zi voi însoți pe Codin la vînat. Ea știa că ar fi fost zadarnic să se împotrivească. Cu toate că eram un băiat cuminte și mă înțelegeam cu mama în toate privințele, pentru anumite lucruri eram neînduplecat. Dînsa opuse mai întîi o slabă rezistență, apoi cedă.

Vînătoarea în bălțile mari poate să țină mai multe zile — totul depinde de noroc. Plecarea vînătorului constituie o frumoasă manifestare de mîndrie : pușca, sacul de vînat, cartușierele, sacul cu hrană, păturile, toate acestea sunt pline de vanitate și de făgăduieli. Copiii mahalalei formează o companie de onoare, care întovărășește pe vînător o bună bucată de drum. La întoarcere, îl pîndesc și îl primesc cu sentimente deosebite : dacă sacii sunt plini de vînat,

îl ridică în slavă, dacă, din nenorocire, sunt goi, îl întîmpină cu ostilitate şi batjocură.

Onorurile plecării Codin le primi în faţa cîrciumii Anghelinei, de unde îşi luă provizia de băutură — apa din bălţi fiind nesănătoasă. Apoi ne duserăm să luăm un cîine, care, bucuros, sări pe Codin, ca şi cum ar fi fost stăpînul lui. La căderea nopţii, barca noastră plutea departe, pe Filipoiu, pe care-l părăsi îndată, pentru a intra pe un „braţ" mic, foarte îngust.

Codin cunoştea bălţile, cum îşi cunoştea buzunarele. Alunecam pe sub sălcii stufoase, care ne ascundeau cerul înstelat, singura călăuză în aceste meleaguri. Totuşi, Codin vîslea fără şovăire. Uneori, apele fiind mici, barca atingea fundul. Atunci înaintam agăţîndu-ne de ramurile sălciilor, sau împingînd cu lopeţile în maluri şi, cînd nici asta nu mai folosea la nimic, Codin se cobora în apă pînă la genunchi şi trăgea barca.

— Ei drăcie, apele sunt mai mici decît credeam !... Dar nu trebuie să ne supărăm pentru atîta lucru. Dacă cerul rămîne senin, va ieşi în curînd luna plină... Atunci va fi mai plăcut şi mai uşor de înaintat.

Curînd sălciile se răriră, cerul se arătă în toată frumuseţea sa nocturnă şi întinderi de pămînt, mari şi întunecate, se deschiseră în faţa noastră. Ne găseam într-un adevărat labirint de canaluri naturale, mirosind a nămol şi a peşte. Trebuii să mă cobor şi eu, pentru a uşura barca ; şi, în timp ce Codin trăgea de lanţ, eu mă desfătam alergînd desculţ pe huma moale ca un covor, alături de „Tigruş" pe care-l ţineam de curea.

După numeroase cotituri, dădurăm, în sfîrşit, de un lac mare şi adînc, în care eram fericiţi să putem pluti în voie. În tăcerea uşoară a paşnicei nopţi de iulie, gustam, pentru întîia oară, plăcerea rară de a mă simţi pierdut în imensitatea bălţilor, de a nu auzi alt zgomot decît plescăitul lopeţilor, salturile peştilor la suprafaţă şi ţipătul bufniţei în întunecimea nopţii.

Discul aprins al lunii pline se găsea deasupra orizontului, cînd, Codin, încărcat cu uneltele de vînătoare, iar eu ţinînd cîinele, părăsirăm barca pentru a merge pe uscat către cuibul gîştelor şi al raţelor sălbatice.

În fața noastră, mare cît pămîntul, se deschidea nesfîrșita întindere a stufărișului, legănată de adierea ușoară și caldă a unui vînt de vară — haosul acesta în care domnesc lupul, vulpea, miriadele de țînțari, în care cel mai tare, fără nici o opreliște, îl sugrumă pe cel mai slab ; unde lipitoarea e iute ca un șarpe ; unde gustoasele mure și strălucitorul nufăr nu sunt atinse decît de adierea vîntului, și de unde se ridică, în înfiorarea nopților de vară, dumnezeiescul cîntec al broaștelor, verzi ca frunza lată pe care stau pitite.

Merserăm kilometri întregi pe un teren mărăcinos, sîcîiți de zgîrieturile pe care ni le făceau rugii spinoși, ale căror mure ne cădeau în mînă. Străbătuserăm cîteva bălți, adînci pînă la piept, deschizîndu-ne cu greu drum prin desișurile de stuf și rogoz cu frunzele tăioase și pline de mîzgă.

Auzit de aproape, în noaptea uimitor de luminoasă, mărețul cîntec al broaștelor întrece în frumusețe toate emoțiile care ar putea să-ți înalțe sufletul. Codin îmi arătă păpurișul plecîndu-și spicele flocoase, care păreau că ascultă concertul și mulțumesc lui Dumnezeu.

— Am ajuns !

Codin își aruncă povara la pămînt.

Ne aflam la marginea unei întinderi de apă, care cuprindea mai multe zeci de hectare, cea mai mare dintre toate cele pe care le străbătusem. Celelalte maluri, hăt departe, abia se zăreau în lumina lunii.

Codin scoase din sac o mică seceră și, intrînd în stufăriș, începu să taie cu înfrigurare.

— Ce faci cu atîta stuf ? întrebai.

— O insulă, mînzule, o insulă și o colibă, pentru a înșela vînatul. Ai să vezi numaidecît... Adună-l, dacă vrei, grămadă la un loc. Cînd voi termina, voi face snopi.

Ceva mai tîrziu, într-un loc mai puțin adînc al lacului, se putea vedea un ostrov făcut din șase straturi de snopi, așezați ca o stivă. Coliba, făcută de asemeni din stuf, ne ascundea. În loc de tavan, cerul. Aceasta era pînda.

— Vînatul pe care-l vom doborî, murmură Codin, e foarte șiret. Rațele sălbatece se hrănesc într-un loc și se

odihnesc în altul. Dimineața le vezi fugind dinaintea zorilor ; seara, dinaintea asfințitului. Este un veșnic du-te-vino între aceste două ținte. Atunci numai, poți să le lovești, căci, în stufărișul lor, se cufundă la cel mai mic zgomot. Și nu numai atît ! Dacă trec deasupra desișului, zboară mai sus de bătaia puștii. Mă vei întreba : dacă e așa, cum le dobori ? Uite cum, frățui : aceste dihănii pier ca și noi, prin slăbiciunea lor ! Cînd apele sunt străvezii, le place să se privească în luciul lor și zboară jos de tot. Așa că, dintr-o pîndă, le împuști ușor. Înțelegi acum pentru ce toată această osteneală ?

Marea întindere de apă, vibrînd ca argintul viu în lumina lunii și înconjurată de maluri tainice, mă făcea să cred că un nou potop înecase lumea și că noi eram singurele ființe rămase în viață. Un val de fericire mă năpădi, o nevoie de-a striga, de-a plînge sau chiar de-a mă arunca în apă.

Tremurînd de emoție, apucai mîinile lui Codin care rîdea, arătîndu-și dinții săi frumoși, și-i spusei :

— Te iubesc, Codine !

— Știu că mă iubești, Adriene !... Și sunt mîhnit că te aud spunîndu-mi-o.

— De ce mîhnit, Codine ?

— Mîhnit, fiindcă n-ai cinci sau zece ani mai mult, ca să ne facem frați de cruce.

— Dar ai un frate de cruce, pe Alexe.

Codin oftă din greu și fața i se întunecă :

— Alexe nu-i un adevărat frate de cruce... Am făcut asta din prostie, dar n-are nici o valoare. Alexe e ca și ceilalți, care se tem de mine și fac pe mîța blîndă, fiindcă sunt puternic. Dacă mîine n-aș mai fi, hei ! m-ar scuipa în obraz. Alexe cel dintîi. L-am ales pe el de ciudă, din disperare și fiindcă știe să cînte frumos. El m-a ales din mîndrie, ca și frumoasa Irina, căreia îi place să se numească iubita lui Codin, dar, dacă nu i-ar fi așa frică de el, l-ar înșela chiar în noaptea asta ! Își ridică fața către discul argintat de pe cer, care i-o lumină, și vorbi cu amărăciune. Prietene Adrian !... Un frate de cruce este altceva !... Ceva care poate nici nu există !... Un frate de cruce este *cineva prin el însuși*, nu prin altul, și atunci dragostea sa e mare, dezinteresată, scumpă inimii noastre ! Căci vezi, fă-

cînd servicii, este ușor să te faci iubit. Dar, iată, am ajuns să mă întreb : acest *cineva prin el însuși* poate el să iubească cu o dragoste puternică ? Codin își șterse fața cu mîna, apoi își aprinse o țigare. Era încurcat, neștiind dacă înțeleg. Îmi spuse. Îți voi explica, cum se întîmplă între oameni. Ai auzit spunîndu-se că am omorît un om, acum doisprezece ani, în sălciile din fața Ghecetului : acela fusese fratele meu de cruce. Înainte de a fi dușmani de moarte, ne-am iubit... Eu, mai ales, eram pentru întîia oară iubit de un prieten. Aveam șaptesprezece ani, ieșeam dintr-o copilărie de cîine huiduit. Sunt fiul a două rîme !... Părinții mă băteau și mă trimiteau să fur lucruri de nimic : o traistă de grîu din port. sau o găină de la vecini. În loc să-mi mulțumească îmi spuneau că sunt așa de urît că aș putea să fac să lepede o femeie borțoasă. În stradă, copiii mă mîngîiau la fel dar asta nu ținu decît pînă ce împlinii eu paisprezece ani apoi fu rîndul meu, să-i mîngîi în felul meu ! Atunci sîngele mi se otrăvi cu veninul tuturor șerpilor de pe pămînt ! De îndată ce vreunul mai îndrăznea să vorbească de urîțenia mea, pe loc îi rupeam coastele. Cred că tata murit de mîna mea. Atunci se ivi Tănase în drumul meu și mă iubi din primul moment. Era frumos ca Alexe. însă puternic și mărinimos. Amîndoi aveam optsprezece ani. Ah, frate Adrian, ce mare lucru e să te iubească un om ! Cînd, pentru prima oară, primii sărutul său de prieten. lumea parcă își schimbă înfățișarea. Nu mă mai băteam aproape deloc, răbdam să mi se spună că sunt urît ! Ne făcurăm frați de cruce și ne iubirăm fără interes — nu. nu mai încape îndoială. Dar, opt luni mai tîrziu, gelozia pe care o simți din cauza voiniciei mele, îi tulbură sîngele. Tănase căpătă ochi pizmuitor. Nu mă mai săruta. N-am spus nimic, l-am iertat. Ca să-l fac să-și revină, îl iubeam mai mult și mă feream să par mai tare decît el. Căci din pricina aceasta mă ura. Cu toate astea, din zi în zi se depărta mai mult, pînă ce, odată, mi-aduc aminte cu groază. buzele acelea pe care le sărutam cu sfîntă iubire de prieten, de frate, mi-au spus : „Bot de maimuță". Am plîns atunci pentru întîia oară în viața mea. Iertai, totuși. Dar Tănase aluneca, aluneca mereu. Acum nu mai era nimeni care să știe să rîdă de urîțenia mea mai cu haz decît el. În cele din urmă, încercă să mă bată. Mă stăpîneam.

Şi iată că fratele meu Tănase veni într-o noapte, întovărăşit de trei ticăloşi, să mă surprindă dormind în desişul din sălcii şi să mă omoare. L-am omorît eu.

Ascultă acum judecata oamenilor : m-au achitat şi, cu toate astea, eram un ucigaş, pentru că aş fi putut rupe o cracă dintr-un pom şi să-l gonesc ! Dar *am vrut*, am vrut cu tot dinadinsul să-l omor pe Tănase, şi l-am omorît ! Dimpotrivă, domnii judecători m-au găsit vinovat, doi ani mai tîrziu, cînd am ucis pe omul pe care l-am prins în aşternutul iubitei mele ! Ehei !... Aş fi omorît atunci chiar şi pe Dumnezeul ăsta care cîrmuieşte lumea aşa de rău. Tu, Adrian, care nu ştii ce este suferinţa iubirii înşelate, să ştii că ea e mai rea decît foamea care-ţi sfîşie maţele, mai rea decît arsura fierului roşu, mai rea decît moartea !... Eu eram cel ucis atunci, şi tot pe mine m-au trimis la ocnă ! Să-ţi intre asta în cap, Adrian, şi să-ţi aduci aminte totdeauna : oamenii nu pot să iubească ; oamenii nu ştiu să facă dreptate !...

— Eu pot să te iubesc, Codine, spusei. Vreau să fiu fratele tău de cruce !

Codin îmi mîngîie părul. Părea dureros de mişcat, rămase multă vreme fără grai, pe urmă zise :

— Şi eu cred, Adrian, că numai tu ai putea să iubeşti un ocnaş şi să faci dintr-un ucigaş un om bun ; dar eşti prea mic, ca să-ţi legi cuvîntul. Afară de asta, ştii că fraţii de cruce îşi fac cu cuţitul o cruce mică pe braţul stîng şi fiecare soarbe sîngele care vine din inima fratelui său. Îl pedepsesc cu moartea pe fratele care mă trădează, după ce mi-a băut sîngele.

— Ei bine, Codine, voi bea din sîngele tău şi mă vei pedepsi cu moartea, dacă te voi trăda.

Codin sări ca o fiară sălbatecă, făcînd să se cutremure insula noastră ! Cîinele lătră. Stînd jos, îl văzui că-şi ridică braţele către cer. Crezui că mîinile lui vor atinge luna. Se bătu peste frunte cu putere:

— Dumnezeule atotputernic ! tună el, deschizînd braţele. Tot face să fii om, chiar cînd ai un bot de maimuţă, dacă poţi să te faci iubit într-atîta de un copil !

Tăbărînd pe mine, îmi strivi umerii cu palmele lui grele, îmi luă capul între mîini şi mă privi drept în ochi.

Mă privi și îl privii — și niciodată n-am văzut un om mai frumos decît era Codin în clipa aceea...

— Prietene! strigă el, vei avea curajul să mă lași să-ți zgîrii brațul, pentru ca să gust sînge nevinovat?

— Da!... Uite, taie!... Și întinsei brațul stîng; eram nespus de fericit. Se piti în fața mea și, fără să mă slăbească din ochi, scoase cuțitul... îl ținu o clipă în așa fel, încît crezui că mi-l înfige în piept... Oțelul luci sub ochii mei... Nu mișcam. Taie, Codine! Atunci, ținîndu-și răsuflarea, își scoase pălăria și se închină de trei ori. Îmi luă mîna stîngă, care ardea. Cu dreapta așeză vîrful cuțitului înăuntrul și în mijlocul antrebrațului și așteptă... Surîsei feței lui, redevenită sălbatecă: Rîzi, Codine, rîzi tare și taie!

El rîse cu toată minunea dinților săi, de albeața porțelanului. Și, în timp ce ochii stăteau înfipți într-ai mei, simții pe braț o mică arsură, o ușoară tăietură făcută în cruce. Mîinile lui Codin căzură tremurînd, buza de jos începu și ea să tremure, ochii noștri se opriră asupra rănii: o cruce neregulată care sîngera ușor. O privi țintă, speriat ...Pe urmă își înclină capul peste brațul meu, buzele începură să sugă, căldura lor îmi făcu rău...

Codin rămase așa multă vreme... Nu mai mișca... părea adormit. Capul și trupul său formau un morman inert. Atunci îl sărutai pe creștet, așa cum deseori sărutam capul mamei. El se ridică, ochii îi luciră în întunericul care începea să se risipească. Aproape mașinal, luă cuțitul și dădu două lovituri violente în antebrațul lui voluminos. Sîngele țîșni din tăietura în cruce. El apropie rana de buzele mele:

— Bea, frate, și inimioara ta va ști ce este iubirea unui ocnaș — după cum a mea va duce cu ea în groapă iubirea unui copil...

Băui sîngele lui Codin, în timp ce Tigruș ne privea cu ochii lui nerăbdători.

Frumoasa noapte se sfîrșea.

La primele licăriri ale zorilor se iviră cîrduri de rațe, zburînd foarte jos. Codin trase cîte două focuri în fiecare cîrd, și patru din ele se prăbușiră în lac, de unde cîinele

se duse să le aducă. Pe urmă veniră gîştele, dar acestea, rănite numai, scăpară. Nagîţii, care se apropiară cu zgomotul lor caracteristic, ne lăsară şase bucăţi. Soarele începea să dogorească, ţînţarii erau grozav de răi. Pe la zece ne întorceam în port, spetiţi, plini de noroi, băşicaţi, dar bogaţi de slavă şi de frăţie.

Era duminică, portul pustiu. O luarăm prin „Vadul Comorofcei". Copiii ne recunoscură, şi Codin le arătă vînatul. Aceasta fu de-ajuns, pentru ca toată hărmălaia să se ia după noi. Dar mie îmi era ruşine ca, duminica, să mă arăt atît de murdar în văzul tuturor. Îl rugai pe fratele meu s-o luăm pe la abator. El se supuse, cu toate că pe drumul acesta se găsea casa Irinei, frumoasa lui ibovnică. Aceasta, ca toată mahalaua, trebuia să fi ieşit în poartă.

— Dacă mă vede în zdrenţele astea, o să-i par şi mai urît decît sunt, glumi Codin.

Atunci, un copil apropiindu-se de el, spuse în rîsul tuturor :

— Ştii, Codine ? De cum s-a luminat, „Cotoiu" a venit să dea tîrcoale pe la ferestrele Irinei. Trebuie să mai fie şi acum p-acolo.

„Cotoiul" era porecla unui băiat de viaţă, veşnic îndrăgostit, haimana nocturnă şi înduioşător de caraghios. Trînteliie pe care le mîncase în cariera lui amoroasă erau nenumărate, iar răbdarea cu care le încasa era proverbială. Irina, singură, temuta iubită a lui Codin, fusese pînă acum scutită de serenadele lui.

Mă gîndii să nu se întîmple ceva :

— Codine, îl rugai, făgăduieşte-mi că nu-l vei bate !

— Ah, oftă el, îţi făgăduiesc, frăţioare ! Dar să ştii că prin femeie are să piară Codin. Uite cum mi se urcă sîngele la cap...

Îl strînsei de mînă :

— Nu uita că acum suntem fraţi de cruce ! Nu trebuie să mai ucizi !

Cînd ne apropiarăm, Codin depărtă copiii şi aruncă o privire asupra locului. Casa Irinei era a treia din colţ, aceea unde dusesem biletul la prima noastră întîlnire. Codin se îngălbeni : „Cotoiul" era acolo, împopoţonat ca un

mire, cu pălăria pe o ureche şi, acompaniat de lăutar, cînta :

Foaie verde de salcîm,
Nu-mi place omul bătrîn,
Nici voinicul ce bea apă,
Nici să merg vara la sapă,
Ci seara şi dimineaţa
Să mă ţie puiu-n braţe.

Prin „bătrîn", „Cotoiul" înţelegea pe Codin, care nu mai era ca el, flăcău.

Din trei salturi de cimpanzeu, Codin fu la spatele lui şi-i înhăţă de ceafă, pe el şi pe ţigan. Acesta din urmă se zbătea din toate puterile, ca să se zmulgă din mîinile lui Codin, rugîndu-se să-i dea drumul.

— Ţie nu-ţi voi face nici un rău ! strigă Codin. Ba chiar am să te şi cinstesc, ca să-i cînţi, acuşi, acelaşi cîntec !

Şi-i tîrî pe-amîndoi în curtea lui. Priveam prin gard. Cu biciul în mînă, Codin îl silea pe „Cotoiu" să se dezbrace. Acesta era deja în cămaşă şi izmene şi se ruga să nu-l facă de rîs, dar Codin îl biciuia :

— Haide, gura !... Aş fi putut face să-ţi aduni măselele din ţărînă, dar ai noroc !

Cînd „Cotoiul" fu în pielea goală, Codin luă un pepene verde, cam de un kilogram, şi i-l legă cu o sfoară de organele genitale. Pe urmă, îl scoase pe maidanul Comorofcei. „Cotoiul" mergea înainte, cu pepenele bălăbănindu-i între picioare. Codin îl urmă cu biciul în mînă, pe cînd lăutarul cînta :

Foaie verde de salcîm...
Nu-mi place omu' bătrîn...

— Pînă la casa Irinei şi înapoi ! urlă Codin.

Mahalaua nu încetase bine să rîdă de această păţanie, cînd iată că, într-o bună dimineaţă a acestei luni de august, se răspîndi un zvon năprasnic : un om mort în ajun, fu declarat „mort de holeră" !

Se institui carantina. Curtea holericului fu izolată. În zilele următoare, medicul şi internul care veneau să inspec-

teze mahalaua, ridicară cîţiva suspecţi, înainte de sfîrşitul săptămînii, doi oameni căzură în plină zi. După trei zile, încă unul. Pe urmă veni catastrofa : toată mahalaua fu contaminată şi, curînd, întregul oraş. Serviciul sanitar abia putea pridídi : aduna holericii, morţi sau bolnavi, îi tria la spital şi-i îngropa înecaţi în var. Un îngrozitor furgon negru umbla de dimineaţă pînă noaptea. Lua din greşeală pe beţivii care, pentru a „ocoli“ boala, nu găseau altceva mai bun de făcut, decît să se îmbete.

Cînd molima fu generală, carantina căzu de la sine şi emigrările începură, după pilda celor bogaţi, care fugiră cei dintîi. Călătoria săracilor nu era prea lungă. Cei din Comorofca se duseră la un kilometru în dosul abatorului, să-şi întindă corturile pe un mare platou sterp.

Codin dădu semnalul plecării şi avusei cinstea de a trece înaintea Irinei şi chiar a lui Alexe. În seara aceea, trei corturi (al meu cu mama, al lui Codin cu Irina şi al lui Alexe), la iuţeală înjghebate din prăjini şi ţoale, erau instalate sub cerul frumos de august, în locul cel mai adăpostit al platoului. Codin ridicase toată tabăra.

În ziua următoare, mai mult de douăzeci de corturi se instalau în jurul nostru. Codin le sili să se aşeze cît mai departe de noi.

Cu toate că împrejurările erau tragice, glumele se ţineau strună, şi cea mai cu haz fu spusă de Codin. Dat fiindcă mama lui rămăsese în Comorofca, el spuse într-o zi :

— Veţi vedea ! Holera o să se sperie de mama şi o să dea peste noi. Aş fi făcut mai bine s-o iau aici, ca sperietoare.

Avea dreptate.

Într-o dimineaţă — a patra sau a cincea zi de la instalare — îl întovărăşeam pe Codin în inspecţia pe care o făcea zilnic taberei : găsirăm două femei şi un copil cuprinşi de vărsături şi diaree. Rudele lor îi ascundeau, se rugau lui Dumnezeu şi îşi frecau nasul cu cocoloşul de camfor cristalizat, atîrnat de gît, talisman contra holerei.

Codin se răsuci în loc, ca muşcat de viperă, strică într-o clipă cele trei corturi şi iată-ne din nou, încărcaţi ca nişte catîri, în căutarea unui alt loc, ferit de holeră.

Alexe avea căruţa lui, cu care lucra în port. Aruncarăm, claie peste grămadă, tot avutul nostru şi ne duserăm, de

data asta, pînă la marginea platoului, la patru kilometri de oraş, unde se găsea o pădurice de sălcii care se oglindea în Dunăre.

În acest adăpost, unde totul părea sălbatic, uitai pe loc, şi de holeră, şi de usturoiul pe care trebuia să-l mănînc, şi de camforul pe care-l purtam la gît, şi de oţetul cu care mă frecam. Păduricea de sălcii, cu păsările ei, îmi părea un colţ de rai ; priveliştea scumpei mele Dunări, în nopţile calde, înstelate şi cu lună plină, toate la un loc împlineau un vis al copilăriei mele: o viaţă sub un cer blînd, o colibă, o pătură şi o oală pe foc... adică un trai haiducesc, aşa cum citisem în cărţi.

Şi iată că, deodată, mama se moleşeşte, se întristează, are greţuri şi dureri de cap. Codin, mai galben ca mine, îşi trage două palme şi strigă Irinei :

— Dezbrac-o goală, ca pe mama Eva. Freac-o pînă la sînge. Dar să nu dea dracul să văd că nu faci decît s-o gîdili, că atunci uit că sunt bărbat şi-mi aduc aminte numai că ea este mama lui Adrian al meu ! Vă voi arăta cum se freacă un holeric !

Stăteam afară în faţa perdelei cortului şi plîngeam cu hohote, în timp ce Codin, aruncînd înăuntru priviri furişe abia îşi stăpînea nemulţumirea. În cele din urmă, spuse :

— Mamă Joiţo, dacă nu vrei să laşi pe Adrian singur pe lume, acoperă-ţi ce crezi că e ruşinos şi lasă-te în grija labelor mele !

Fără să mai aştepte răspunsul, dădu perdeaua la o parte şi, un ceas întreg, mama ţipă în mîinile lui Codin, ca din gură de şarpe.

— Bucură-te, Adrian ! Se încălzeşte ! Se încălzeşte ! Sîngele dă năvală sub piele ! E scăpată !...

A doua zi, mama sta jos, nu mai avea greţuri, dar era slabă, căsca mereu şi era încă năucită. Codin o mai frecă o dată zdravăn cu oţet şi-i puse hainele la fiert. Apoi, încălecînd pe calul lui Alexe, plecă la oraş, să aducă merinde.

N-aveam voie să intru la mama şi s-o ating. Prin perdeaua dată puţin la o parte, îi văzui capul şi picioarele roşii ca focul. Îmi surîse şi se rugă lui Dumnezeu „să scape toată lumea". Plecai să hoinăresc puţin prin crîng. Coborîi povîrnişul şi o luai de-a lungul fluviului. Deodată, într-un

tufiş, găsii o batistă pe care o recunoscui — era cu iniţialele Irinei. În locul acela iarba era răvăşită şi se vedeau mici rămurele frînte. Surîsei, cînd mă gîndii la mutra pe care o va face Codin, cînd îi voi arăta batista : dovadă că, deşi bîntuia holera, ştia să găsească un loc în care să-şi mai uite de griji.

Dar, cînd ieşii din crîng, cu batista în buzunar, ceea ce văzui îmi dovedi că eram alături de adevăr : într-o rîpă mică, ascunsă sub sălciile de pe muche, Irina şi Alexe se sărutau cu foc.

Rămăsei împietrit !... Deci nu cu Codin venea Irina în crîng, ci cu fratele lui de cruce !... Repede, dusei batista la loc şi plecai fără să fiu văzut.

Sfîrşit, cu inima grea de presimţiri negre, urcai povîrnişul şi venii să mă aşez în faţa cortului. Mama mă linişti puţin, spunîndu-mi că se simte mult mai bine. Aş fi voit să plec numaidecît ; să nu mai rămîn în acest loc, unde erau de prevăzut nenorociri atît de mari.

Irina şi Alexe se iviră, fiecare venind pe alt drum. Ah, feţele lor ! Ce prost ascundeau taina ! Uitîndu-mă în ochii lui Alexe, pierdui orice încredere în sinceritatea fraţilor de cruce.

Abia se întorseseră, cînd un galop nebun, ce se apropia, ne înştiinţă de întoarcerea grăbită a lui Codin. Cu răsuflarea tăiată, sări jos de pe cal şi strigă :

— Serviciul sanitar „umflă" pe bolnavii din primul lagăr !... Suntem denunţaţi că am fugit aici, şi ambulanţa poate să sosească dintr-un moment în altul ! Eu o ascund pe mama lui Adrian şi boarfele ei... Dacă sanitarii vin în lipsa mea, să le spuneţi că sîntem trei inşi în toată firea şi un copil, toţi zdraveni !... Înţeles ? Nici o vorbă de prisos ! Că ăştia descoase ca judecătorii de instrucţie ! Şi, intrînd în cortul nostru : Ei, mamă, spuse el rîzînd. Ai auzit ? Poţi avea prilejul să faci cunoştinţă cu furgonul ! Cum te simţi ?

Mama, în loc de orice răspuns, se sculă în picioare.

— Bun ! strigă el. Cu toate astea, ca să ocolim îndatoritoarea profilaxie a groapei cu var, vom face amîndoi o scurtă călătorie şi vom încerca să ne apărăm cu mijloacele noastre.

Spunînd acestea, o ridică în brațe ca pe un copil și începu să coboare povîrnișul platoului, în timp ce eu îl urmam, purtînd în spate hainele încă ude ale mamei.

Cine poate ghici cît de mare îmi fu spaima, cînd văzui pe Codin îndreptîndu-se către tufișul cu batista ? La gîndul numai, că bănuiala ar putea intra în inima lui Codin, mă îngrozii. Încercai să-l abat :

— Pe-aici, pe-aici ! Uite un loc dosit !

— Nu, mînzule, acolo e noroi. Și apoi, avem în fața noastră crîngul acesta însorit.

Și intră. Alergai înainte să văd dacă batista mai era acolo. Din fericire, nu mai era. Dar Codin văzu iarba călcată și coji proaspete jupuite de pe o ramură de salcie. Ridică una, pipăi coaja umedă, rămase pe gînduri, aruncă în jurul lui priviri bănuitoare și spuse, uitîndu-se la mine, tulburat :

— Cineva a fost aici de curînd... N-ai fost tu ?

Răspunsei nu, fără să mă gîndesc, dar numaidecît regretai de a nu fi spus da.

— Știi ? făcu el către mama. E foarte bine aici, dar culcușul e deja cunoscut, și voi ști în curînd de cine. Lupul nu vine numai o dată la stînă.

Era gata s-o ia pe mama din nou în cîrcă, pentru a o duce în altă parte, cînd, deodată, ochii lui se pironiră pe iarbă. Se apleca și ridică dovada neîndoielnică a trădării : Irina, în frămîntarea ei amoroasă cu Alexe, pierduse gogoloiul de camfor pe care îl purta la gît, prins cu un fir de lînă roșie. Codin, înlemnit, ținea ghemușorul între degete, cu un gest și cu o privire care păreau că spun : „Luați ! Luați asta !... Mă frige !" Pe urmă, ochii lui se îndreptară către coji, luă cîteva, cu greutatea cu care ar fi ridicat o grindă, și le vîrî în buzunar.

Întorși la corturile noastre, Codin se apropiă de iubita lui, care vorbea cu Alexe, și își plimbă privirea de mai multe ori de la gîtul gol al Irinei la mîinile lui Alexe, care învîrtea o ramură de salcie jupuită. Codin, foarte liniștit, întrebă pe Irina :

— Unde ți-e ghemotocul de camfor ?

— L-am pierdut, Codine.

Sanitarii trecură în dimineața aceea și constatară că, în adevăr, toate patru persoane care se aflau acolo erau sănătoase tun.

— Acum, Adriene, putem s-o readucem pe mama ta, spuse Codin, vesel.

— Viu și eu să văd unde-ai ascuns-o ? zise Irina, luîndu-se după noi.

Codin, privindu-mă ca un mucalit, răspunse fără să-și arate fața :

— Ei, de ce nu ? Ai putea să vii chiar și matale, frate Alexe.

Codin mergea alături de mine, fumînd, tăcut. Jos, la capătul povîrnișului, Alexe ne urmă de aproape, în timp ce Irina, încetinind pasul, dispăru în crîng. Codin se prefăcu că nu vede nimic, dar, întorcîndu-se cu mama, care mergea acum fără sprijin, strigă :

— Ei, Irino !...

— Ce e ? răspunse ea din tufișul cu pricina.

Căuta pesemne camforul.

Codin mă privi, ca și cum ar fi vrut să spună : „Ai văzut cum se întoarce lupul la stînă ?" și întrebă din nou, oprindu-se :

— Ce faci acolo ?

— Ei asta-i, fac treabă mică, dacă vrei să știi !

— Dar tu, Alexe, nu-ți vine și ție să faci treabă mică ?...

Alexe rîse prostește și nu înțelese nimic. Aci se mărgini cercetarea lui Codin în ziua aceea.

Nu știam ce să cred. La prînz, mîncarăm cu toții împreună, cum făceam din cînd în cînd. Codin, căruia de obicei nu-i ajungea un kilogram de fleici, mîncă fără poftă. Se ferea să mă privească și ne spunea năzbîtii. Ne făcea chiar să rîdem și reuși să-i adormă pe cei doi vinovați, care aveau cel mai mare interes să fie treji. Cu toate astea, pe mama n-a putut-o înșela, iar pe mine și mai puțin.

— Adrian, aici se-ncurcă ițele, îmi zise mama. Codin coace gînduri negre !... Îndată ce mă voi simți mai bine, voi pleca la Baldovinești. Și Dumnezeu să-i aibă pe acești trei nenorociți în paza lui ! !...

Mama lăsa totdeauna în grija lui Dumnezeu să descurce lucrurile încurcate, dar eu, frate de cruce cu Codin, gîndeam altfel. Mă hotărîi să nu-l părăsesc pe Codin.

I-ar fi plăcut, cu toate acestea, să se depărteze de mine. Se duse singur la umbra unei sălcii bătrîne, unde ne făceam în fiecare zi siesta împreună. De obicei, mă chema ; mă dusei acum, fără să aștept să mă strige : nu eram oare frați de cruce ?

L-am găsit liniștit, pe gînduri. Rîse, știind că îmi place rîsul lui.

— Ai făcut bine că ai venit.

Glasul îi era schimbat.

— Voiam tocmai să te întreb ce crezi tu despre acest camfor pierdut și despre aceste coji găsite în crîng ?

Scoase din buzunar camforul cu ața și o coajă de salcie, pe care o înfășură în jurul degetului, ca pe-o panglică.

— Cred, îi spusei, că Irina și-a pierdut camforul.

— Ei ! Asta-i bună ! Din moment ce-l am în mînă și după ce ea a mărturisit că l-a pierdut, nu e greu să ghicești. Dar despre cojile astea, alături de camfor, ce spui tu, hai ?

— ?...

— Cojile frate, cojile nuielei jupuite, care e în mîna lui Alexe... Ai văzut nuiaua ?

— Da...

— Și ce zici de apropierea asta ?

Nu mai putui să rabd fierbințeala ochilor lui sfredelitori și, ca să fug de ei, mă întorsei cu fața în jos, pe iarba moale. Codin făcu la fel, își așeză capul pe brațele încrucișate și, cu nasul în iarbă, mă rugă :

— Spune-mi, frățioare, ce gîndești tu de această întîmplare, și te voi crede.

— Dar, Codine, ce vrei să gîndesc ? Uite, s-au plimbat împreună...

— Ca niște cocoșei, hai ?...

— Da... de ce nu ?

— Și s-au dus în tufiș, au răvășit iarba, au pierdut camforul, fără să bage de seamă nimic. Și le-au făcut toate astea, frățui, așa, ca niște prieteni ?

— ?...

— Spune-mi, dragul meu... Răspunde... Fă-mă să cred că, ceea ce gîndesc eu, nu e adevărat ! Şi... uşurează-mă, dacă poţi, dar nu cu prostii !

Vorbea, ţinîndu-şi mereu faţa vîrîtă în iarbă. Nu departe de noi, sub frunzişul care presăra pete de umbră şi de soare, se odihneau mama, Alexe şi Irina, fiecare întins lîngă cortul său. Pe pulpele goale şi bronzate ale Irinei, descoperite pînă la genunchi, sclipeau valuri de argint viu. Codin, ridicîndu-şi capul şi rezemîndu-l pe bărbie, îşi aţinti ochii-i de fiară pe pulpele acestea nemişcate, şi faţa începu să i se descompună. Îmi fu frică, o frică nebună, şi-i atinsei braţul :

— Codine, frate, ce faci ?.... La ce te gîndeşti ?

Se sculă, ca trezit dintr-un vis urît. Stătea acum jos, cu spatele la priveliştea tulburătoare. Şi, cu înfăţişarea îndobitocită, mormăi :

— Adriene... Iaca, eu zic c-ar fi mai bine să rupem legămîntul nostru. Da...

— Care legămînt, Codine ?

— Acela pe care l-am făcut în baltă...

— Să nu mai fim fraţi de cruce, Codine ?

— Da... Să nu mai fim...

— De ce ? strigai eu, rănit.

— Fiindcă nu există iubire frăţească pe pămînt... Hai, dezleagă-mă ! Mă voi duce în curînd să trăiesc cu lupii !

Trăsăturile feţei i se liniştiră, dar era palid. Se ridică sprinten. Îl urmai ca un cîine. Se îndreptă către Alexe, cu pas iute, şi îi strigă vesel :

— Frate Alexe !... Ia înhamă calul ! E atîta vreme de cînd n-am mai băut un pahar la Anghelina !

Alexe se ridică încet ::

— E din pricina holerei...

— Ei, Alexe ! Holera nu e răul cel mai mare de care suferă biata lume !

În timp ce Alexe înhăma, Codin se învîrtea în jurul Irinei, care sta întinsă pe iarbă, cu faţa în sus, şi îl privea pe sub genele ei mari. Pe urmă, el se aplecă, deodată, şi îi jucă deasupra nasului aţa cu camforul. Un val de sînge năvăli în obrajii fetei, apoi se făcu albă ca varul. Codin spuse, rînjind :

— O recunoşti, scumpo ?

Ea întrebă cu glasul gîtuit :

— Unde ai găsit-o ?

— Acolo unde ai pierdut-o.

La chemarea lui Alexe, care sta în picioare în căruța gata de plecare, Codin lăsă să cadă camforul peste fața Irinei :

— Păstrează-l, iubito ! Poate să-ți slujească împotriva holerei și... ca să semene moartea !

Irina își acoperi ochii cu brațul. Codin alergă către căruță, sări și-l cuprinse pe Alexe de mijloc. Sării și eu și-l cuprinsei, la rîndul meu... Cu toți trei în picioare, calul porni la trap.

Nici un copil la joacă, nici un om pe stradă, nici o femeie la poartă. Jale... Holera...

Căruța se opri în fața cîrciumii. Înăuntru nimeni, afară de un măturător de vagoane, pe care holera nu voia să-l scape nici de viață, nici de țuică.

Era răcoare. La tejghea, Anghelina, cam galbenă, cam tristă, nepăsătoare, ca de obicei. Lîngă dînsa, pe un scaun, bătrîna ei mamă cîrpea, ca întotdeauna.

Ne așezarăm în mijlocul cîrciumii, în jurul unei mese rotunde. Se aduse vin. Mi se turnă și mie, dar eu nu obișnuiam să beau. Ochii mei nu se desprindeau de Codin, care golea pahar după pahar. Alexe bea și el, dar mai puțin.

Primii litri trecură în tăcere și în nemișcare. Codin întrebă :

— Unde e băiatul ?

— Holera... răspunse Anghelina.

Acest cuvînt era de-ajuns, ca să arate locul unde se găsea cineva.

Revăd toată scena, așa cum s-a petrecut.

Măturătorul, avînd păhărutul pe jumătate gol în fața lui, moțăie cu capul pe piept. Alexe, crezînd că va înveseli pe Codin, împroașcă cu vin pe bătrîn, care mormăie și-și șterge fața. Codin nu rîde ; dimpotrivă, se întunecă și mai mult. Alexe rîde pentru toți și, ca să arate că este într-

adevăr cîinele stăpînului său se duse la căruță și se întoarce cu nuiaua de salcie adusă cu noi.

Codin era cu spatele la ușă și nu-l vedea pe Alexe. Acesta se întoarce la masa bătrînului adormit și trîntește o lovitură în masă. Toți tresărim speriați, dar cel mai zguduit e Codin. Ochii săi cad pe vergeaua de salcie. Fața i se îngălbenește. Voind să ia paharul să bea, îl răstoarnă. Alexe, cu nuiaua în mînă, se tulbură.

— Ți-a făcut atît de rău... cînd am lovit în masă ?

— Foarte rău... m-ai lovit în inimă !... răspunde Codin cu un glas cavernos.

Și cu o privire care nu putea să mă înșele nici pe mine, nici pe Alexe, nici chiar pe nepăsătoarea Anghelina, Codin apucă mîna prietenului său, o silește să pipăie cicatricea mare pe care o avea la ceafă și spune :

— Vezi, Alexe ?... Nuiaua cu care ai lovit în masă, mi-a făcut mai mult rău decît ciomagul, care m-a trăsnit aici, în ziua în care te-am scăpat de la moarte.

Alexe, în picioare, își privește prietenul cu uimire și nu știe ce să răspundă, dar, cînd îl vede pe Codin că se ridică și-l domină cu talia lui de uriaș, frățiorul de cruce își pierde cumpătul. Ochii lui se plimbă de la mine la Anghelina și de la Anghelina la mine, ca și cum ar fi vrut să ne întrebe : „Știe ?"

— Cu ce cuțit ai jupuit coaja salciei, frate Alexe ? întreabă Codin, ținînd piciorul pe scăunel.

— Cu acesta, îngînă Alexe, scoțînd cuțitul de la brîu.

— Nu-i făcut să se scalde în sînge, ci în zeamă de ceapă !... Dacă vrei să faci din el o unealtă de temut, trebuie să-i otrăvești vîrful și, iată, privește în ce venin !

Își suflecă mîneca și își înfige de un deget cuțitul în braț.

Eu țip, Anghelina țipă, iar Alexe :

— Frate Codine !.... Ce ai ?

— Ah, frate Alexe ! — răspunde acesta, dîndu-i cuțitul înapoi și lăsînd sîngele să curgă — ah !... ah !... M-a mușcat o năpîrcă azi-dimineață !... Anghelino, dă-ne să bem !... Iar tu, Alexe, cîntă-ne ceva, cîntă, frate !... Așează-te pe scaunul acesta... Îmi place să te văd stînd. Cîntă, bunăoară, *Drumul de la Pîngărați.*

Pe fața asudată a lui Alexe trecu un fulger de fericire : cîntecele lui îl îmblînzeau totdeauna pe Codin.

— De ce tocmai cîntecul acesta trist ? îndrăzni el să întrebe.

— Uite așa, frate... Ca să-mi aduc aminte de lucrurile uitate.

În timp ce fratele său de cruce se plimbă ca un leu în cușcă, în jurul scăunelului, Alexe se așează și începe cu o voce tremurîndă ::

Drumul de la Pîngărați
E bătut de dorobanți,
Tot ducînd la condamnați.
Cînd îi vezi legați în fiare,
Iți face mai mare jale
Regină, măria-ta,
Ușurează-le osînda.

: : : : : :

Codin, cu fața aprinsă, ca în ziua neuitatei încăierări, se apropie pe la spate, răstoarnă capul lui Alexe și-i spune cu o înfricoșătoare duioșie :

— Ah !... frate Alexe !... Îmi place cîntecul tău !... Dar cine dracu te-a pus azi-dimineață să tai o nuia de salcie ?... Răspunde, frate ?... În toate diminețile tăiai tu nuiele de-astea, în timp ce eu mă duceam după merinde ? Răspunde !

Cu capul răsturnat pe brațele lui Codin, ochi în ochi, Alexe spune cu voce stinsă :

— Nu înțeleg, Codine...

— Nu înțelegi, Alexe ? Dar cojile astea le cunoști ?

O zguduitură străbate tot trupul lui Alexe. Codin a scos din buzunar cojile de salcie și ochii-i s-au roșit de sînge.

Atunci, Codin dă deodată drumul capului și, ca ars, face o săritură înapoi. Alexe, beat de vin și copleșit de grele presimțiri, cade cu fruntea pe masă. În clipa aceasta de tăcere, mi-aduc aminte că mama cîrciumăresei vorbi ca pentru ea :

— Doamne !... Iartă-mă !... Am uitat că mîine e vineri, zăpăcită ce sunt !... Şi către fiica ei : N-am aprins candela pentru milostiva Sfînta Vineri !

Dă fuguliţa alături şi se întoarce cu candela, îi mai adaogă untdelemn, schimbă iasca, aprinde şi se pune pe închinat.

Ochii lui Codin se opresc asupra candelei. El stă rezemat de perete, încovoiat şi cu mîinile în buzunare. Privirea lui sîngeroasă se plimbă de la candelă la umerii lui Alexe. Scoţîndu-şi pălăria, se închină şi el de trei ori. Pe urmă, punîndu-şi din nou pălăria pe cap, strigă :

— Cîntă, Alexe !... Cîntă !... Şi tu, Adrian, du un pahar de ţuică bătrînului...

Anghelina toarnă, iau paharul din mîna ei şi-l duc măturătorului, în timp ce bătrîna duce candela la locul ei, sub icoană.

Atunci, tot ce-am auzit, a fost un geamăt scurt. Pun paharul pe masa bătrînului şi cînd să mă întorc, îl văd pe Codin acoperind cu masa trupului său spatele lui Alexe şi, strivindu-l, îl ţinu un timp aşa, îmbrăţişat, apoi îi şopti la ureche, cu glas răguşit :

— Cîntă, Alexe !... Cîntă, frate !...

La început nu înţeleg nimic ; văd numai trupul lui Alexe, zbătîndu-se. Cum nimeni nu spune o vorbă, mă apropii. Codin mă respinge cu totul şi, repede, face un salt înapoi.

În clipa asta, sub ochii mei, un val de sînge ţîşni din umărul stîng al lui Alexe, care se rostogoli pe podea !... Văd încă şi acum, ca printr-o ceaţă, pe Codin sărind în căruţa lui Alexe, şi făcîndu-se nevăzut ; pe Anghelina, mută, întorcînd spatele celui ucis, iar bătrîna, luînd candela Sfintei Vineri, o aşează domol la capul mortului, pe duşumea, şi îngenunche alături.

Noiembrie îneca pămîntul cu ploaia lui de gheaţă. Mahalaua, scăpată de molimă, îşi dezmorţea picioarele murdare, înotînd prin noroiul maidanului.

Eram singur și mîhnit, cu privirea pierdută deasupra unei cărți, sub lumina lămpii, cînd, pe la opt seara, un toc-toc ce abia se auzi în geamul negru și ud dinspre stradă, mă făcu să las cititul și să ies.

Mama nu era acasă. În curte, întuneric și potop. Ploua cu găleata. Tîrîndu-mi galenții, și cu un sac pe cap, străbătui cu greu pînă la poartă... dar mă dădui înapoi : Codin, încovoiat, sta în fața mea !...

Nu zăream nimic în obrazul lui ; statura însă îmi ajungea. Un val de durere îmi umplu inima.

— Taci !... Vino pînă la mine !... șopti el, răspîndind o duhoare de mahorcă și de rachiu.

În același timp, mă luă de mînă. Mîna lui, mai rece ca a unui mort, îmi îngheță sîngele. Dacă n-ar fi fost marea milă care-mi cuprinsese sufletul, n-aș fi avut prea mare chef să urmez un om căutat de poliție și atît de puțin asemănător cu Codin al meu din vara trecută. Ajuns în curte, spuse :

— Vin din baltă... Din baltă, unde am trăit cu lupii !... Dar lupii au cojoc, iar eu nu. Sunt mort de frig și mai slut ca niciodată. Nu te speria !... Ce vrei ?... Toată viața am fugit de slutenia mea, m-am războit cu ea, dar degeaba. Acum ne-am împăcat, trăim în bună tovărășie.

Intrarăm în odaia lor. Mama Anastasia stătea pe vine și scormonea în focul din vatră. Cînd îl văzu, se dădu peste cap cu o smucitură atît de caraghioasă, că ai fi zis că-l vede pe dracu în persoană. Într-adevăr, cu barba lui de două luni, înecat în noroi și acoperit de zdrențe, Codin, așa beat și răgușit cum era, nu mai semăna a om.

Din prag, rînjind ca o fiară sălbatică, mi-o arătă pe mama lui :

— Ia te uită la stîrpitura asta ! N-am spus eu bine că și holera o să fugă de ea ? Și-mi mai face acum ocara să se sperie de mine, cînd mă vede ! Scorpia dracului !

Spunînd acestea, se aruncă, în halul în care se găsea, pe patul de scînduri din tindă, în timp ce mama Anastasia își reluă locul la vatră.

— Închide ușa și stai pe scăunel, spuse el. N-am să te țiu mult... Nici nu te-aș fi supărat, dacă amintirea ta nu m-ar fi urmărit mereu... Dar... înainte de a mă preda

judecății oamenilor, mi-am zis... că poate... mai am încă dreptul pe pămînt să strîng mîna unui copil, unui frate !... Dă-mi mînuța ta, Adriene... lasă-mă să simt căldura sîngelui tău !... Ah, sîngele ăsta !... Picătura de sînge pe care am băut-o în noaptea cînd am vînat în baltă — ți-aduci aminte ? N-a slujit la nimic... Ea n-a putut nimici veninul pe care l-am primit în vinele mele de la năpîrca asta !... Te rog, Adriene, să te gîndești totdeauna cu milă la bietul Codin. Căci, deși viața mi-a fost ticăloasă, să știi că totdeauna am căutat să fac binele... Dar n-am întîlnit decît răutate !

Tăcu o clipă. Pleoapele lui grele se luptau din greu să stea deschise. Reluă, vorbind mai mult cu ochii închiși :

— Acum, ascultă ce vreau să-ți spun : închipuiește-ți, mi-am pus în cap să mai trăiesc... Să trăiesc, dar altfel... Sunt tînăr... Treizeci și doi de ani... Știu... Crima mea e grea, dar cu bani, boierii vor fi mai de înțeles. Totul este să pot aduce de la București unul sau doi avocați mari, să-i plătesc gras și să-i pun să latre juraților! Ce Dumnezeu! Jurații sunt și ei oameni, au mici hatîruri de cerut. Atunci se pun să învîrtească codul și răspunsurile. Mîine, în zori, am să pun genunchiul în gît șerpoaicei ășteia, care își prăjește bucile la foc... Și, Doamne sfinte ! O să-mi dea nu numai banii pe care îi păstrează pentru popii ei, dar și laptele pe care l-a supt la mă-sa !... Pe urmă... om vedea... De-acum în zece ani, n-o să fim bătrîni !... Poate că mă duc la vreo mînăstire, la Sfîntu Munte ori în altă parte. Trăiești bine acolo... În sfîrșit !... Vorba e... de... e vorba... să... să...

Codin dormea dus. Îndată începu să sforăie năprasnic, cu gura căscată, o gură mare cît o cană și năvălită de păr lung.

Atunci, o văzui pe mama Anastasia ridicînd capul cu asprime. Privirea ei, furișe de obicei, se opri mai întîi asupra gurii lui Codin, apoi asupra mea, plină de dispreț. Începu să umble de colo pînă colo, luă o oală, o lăsă, înteți focul și căută ceva pe sub pat, fără să se teamă că-l deș-

ţeaptă pe Codin. La urmă, mă privi cu neruşinare şi-mi spuse, mai mult din ochi :

— Ce faci tu aici ? Ia şterge-o !

Mă ridicai, aruncînd o ultimă privire asupra lui Codin ; n-ai fi putut, într-adevăr, să înnoptezi în aceeaşi încăpere cu dihania asta cu gura căscată, care sforăia atît de năprasnic. Mă întorsei acasă, străbătînd încă o dată noroiul, ploaia şi întunericul.

Trecuse un ceas. Un ceas plin de simţiri nelămurite : păreri de rău, milă, teamă, suferinţe, amintiri din vara aceea dureroasă. Aveam să-i fac unele mustrări. N-am putut, din pricina stării de beţie în care se găsea.

Era aproape zece și mama nu se întorsese încă. Ploaia încetase. Atunci, liniștea nopţii fu săgetată de un răcnet înspăimîntător, de fiară înjunghiată, urmat de un alt răcnet, tot așa de fioros, apoi nu se mai auziră decît horcăituri groaznice.

Trecui în bucătărie, cu gîndul să ies în stradă, ca să văd ce s-a întîmplat. Ah, ce fior cumplit îmi străbătu inima !... Horcăiturile, din ce în ce mai slabe, nu veneau din stradă, ci din curte. Mă fulgeră gîndul că mama Anastasia l-a omorît pe Codin, cu securea. Nu era cu putinţă ! De unde atîta putere şi curaj la stîrpitura aia ?

Îmi luai repede galenţii şi sacul, şi deschisei uşa. Glasuri de bărbaţi şi de femei, ţipete de groază. Curtea era plină de lume, printre care şi proprietăreasa noastră. Toţi intrau şi ieşeau de la Codin, printr-o spărtură a gardului :

— Ce s-a întîmplat ? întrebai.

— Vai, băiatule... fugi, mamă ! spuse proprietăreasa, ascunzîndu-şi faţa în mîini.

Cineva spuse :

— Mama Anastasia l-a opărit pe Codin cu două kilograme de untdelemn clocotit.

Mă năpustii spre spărtura gardului, dar un om care era acolo, mă opri să trec şi-mi spuse cu bunătate :

— Nu intra, micule, nu intra, e îngrozitor de văzut !... Poţi să te îmbolnăveşti !...

Împleticindu-mă, ca un om beat, cu inima încleștată, cu capul vîjîind, intrai la Codin pe poarta de la stradă. În curte, toți mă împiedecau să văd. Mă urcai atunci pe gard. De acolo zării numai sacul cu care acoperiseră bustul lui Codin, pe jumătate azvîrlit afară din odaie. Sacul nu mai mișca.

Alături, pe prispă, mama Anastasia se ghemuise lîngă cadavrul fiului ei, cu o lumînare de cinci parale în mînă. Îl privea cum privești o rîmă. Flacăra lumînării pîlpîia în adierea vîntului rece.